

Handbok för ministrar i Ålands landskapsregering

Detta är en beskrivande handbok som uppdateras kontinuerligt.

Kontaktpersoner: förvaltningschef John Eriksson eller senior rättssakkunnig Niclas Slotte

Senast uppdaterad: 2.6.2025

Förord

Denna handbok för ministrar är till för att underlätta nya ministrars första tid i sitt uppdrag och för frågor som kan uppkomma om ministerns roll. Den innehåller samlad grundläggande information om Ålands självstyrelse och folkrättsliga ställning, landskapsregeringens organisation och ansvar samt ministerns roll. Även lagstiftningsprocessen, budgetarbetet, internationell verksamhet och centrala principer inom förvaltningen behandlas. Handboken är tänkt att även kunna användas som ett uppslagsverk.

Informationen som återges är kortfattad och det finns mer information att tillgå på andra ställen vid behov. Handboken är inte i sig ett juridiskt bindande dokument, även om den innehåller mycket information om bindande bestämmelser. Handboken kan och ska uppdateras vid behov och är således inte ett statiskt dokument.

Innehållsförteckning

Förord	1
1 Ålands självstyrelse och folkrättsliga ställning	6
1.1 Självstyrelsens och demilitariseringens samt neutraliseringens bakgrund	6
1.2 Självstyrelsen idag	8
1.2.1 Självstyrelselagen	9
1.2.2 Behörighetsfördelning.....	9
2 Landskapsregeringen	11
2.1 En ny regering tillträder	11
2.1.1 Regeringsprogram	12
2.1.2 Lantrådet och ministrarna.....	12
2.1.3 Ansvarsområden och ställföreträdare	12
2.1.4 Ed och försäkran	13
2.1.5 Ministrarnas bindningar.....	13
2.1.6 Ministrarnas sittordning.....	13
2.2 Avsked och expeditionsministär	14
2.2.1 Avsked av ministrar.....	14
2.2.2 Misstroendeyrkande.....	14
2.2.3 Expeditionsministär	14
3 Landskapsregeringens och ministrarnas arbete	16
3.1 Ett förtroendeuppdrag i folkets tjänst.....	16
3.2 Landskapsregeringen och lagtinget.....	16
3.2.1 Parlamentarism – demokratisk kontroll.....	16
3.2.2 Frågestund	16
3.2.3 Skriftliga frågor.....	16
3.2.4 Spörsmål	17
3.2.5 Olika sorters ärenden till lagtinget.....	17
3.3 Årskalender	18
3.4 Veckoprogram	18
3.5 Landskapsregeringens beslutsfattande	19
3.5.1 Olika typer av ärenden och beslut.....	20
3.5.2 Föredragning i plenum – sammanträden	20
3.5.3 Enskild föredragning	22

3.5.4 Tjänstemannabeslut	23
3.5.5 Överläggningar	23
3.5.6 Beslutsfattande under jourveckor	23
3.6 Budgetarbetet	23
3.6.1 Budgetprocessen – en överblick	24
3.6.2 Finanspolitiska ramverket.....	24
3.6.3 Landskapsregeringens budgetbehandling.....	24
3.6.4 Lagtingets budgetbehandling och beslut	26
3.6.5 Ändringsbudget	26
3.6.6 Årsredovisning	26
3.7 Ministerns politiska och rättsliga ansvar	26
3.7.1 Politiskt ansvar.....	26
3.7.2 Rättsligt ansvar	26
3.8 Politiskt utsatt ställning	27
3.9 Andra institutioners behörighet.....	28
4 Landskapsförvaltningen	29
4.1 Den allmänna förvaltningen	29
4.1.1 Förvaltningens och avdelningarnas ansvarsområden.....	29
4.1.2 Tjänstemännens ställning och uppgifter	30
4.1.3 Tjänstemännens rättsliga ansvar	33
4.2 Ministrarnas roll i förhållande till den allmänna förvaltningen	34
4.3 De underlydande myndigheterna och deras oberoende	35
4.4 Landskapsägda bolag och ägarpolicy	35
5 Centrala principer för myndighetsverksamhet	36
5.1 Principerna för god förvaltning.....	36
5.2 Rättsstatsprincipen och legalitetsprincipen	36
5.3 Anti-korruption – objektivitetsprincipen	37
5.4 Jäv – objektivitetsprincipen	38
5.4.1 Olika former av jäv	38
5.4.2 Anmälan om jäv	40
5.5 Offentlighetsprincipen	40
6 Lagstiftningsprocessen	42
6.1 Olika lagstiftningstekniker.....	42
6.2 Lagstiftningsprocessen i korthet	42

6.2.1 De olika stegen.....	42
6.2.2 Inofficiella lagstiftningsprogram	43
6.3 Inledningen på en lagstiftningsprocess.....	43
6.4 Utredning och lagstiftningspromemoria.....	43
6.5 Lagberedningen	44
6.6 Behandlingen i lagtinget.....	44
6.7 Lagstiftningskontroll av Finlands president	45
6.8 Finlands grundlag	46
6.9 Landskapsregeringens förordningar	46
6.10 Hur man läser lag	46
7 Ålands internationella verksamhet.....	47
7.1 Behörighet gällande internationella förhållanden.....	47
7.2 Externpolitiska meddelandet	47
7.3 Europeiska unionen	47
7.3.1 Europeiska unionens institutioner	47
7.3.2 Ålandsprotokollet – Ålands unika EU-undantag.....	49
7.3.3 Ålands representation i EU (Bryssel)	50
7.3.4 EU-arbetet för Ålands del.....	50
7.3.5 Regionkommittén.....	50
7.4 Åland i det nordiska samarbetet	51
7.5 UNESCO.....	52
7.6 Ålands representation i Helsingfors	52
8 Kommunikation	53
8.1 Syfte	53
8.2 Ansvarsfördelning.....	53
8.3 Presskonferenser och pressmeddelanden	54
8.4 Kommunikationskanaler	54
9 Skötseln av ministeruppdraget.....	55
9.1 Praktisk information och rutiner	55
9.1.1 Internetsidor	55
9.1.2 Telefoner och annan teknisk utrustning.....	55
9.1.3 Kalender	55
9.1.4 Mötesrum	55
9.1.5 Nycklar, taggar och ID-bricka.....	56

9.1.6 Besöksrutiner (besöksbrickor)	56
9.1.7 Post	56
9.2 Representationsuppdrag	56
9.2.1 Tjänsteresor	56
9.2.2 Inkommande besök	57
9.2.3 Protokollsregler	57
9.2.4 Ministrars och tjänstemäns olika roller vid besök	57
9.2.5 Representationspengen	58
9.3 Kostnader	58
9.4 Bilar	58
9.5 Hot, hat och trakasserier	58
9.6 Arvode, pension och andra förmåner	58
9.7 Ledighet	59
Bilagor	60
Länkar till relevant lagstiftning	60
Organisationsschema för den allmänna förvaltningen	61
Organisationsschema över underlydande myndigheter	62

1 Ålands självstyrelse och folkrättsliga ställning

1.1 Självstyrelsens och demilitariseringens samt

neutraliseringens bakgrund

Efter ungefär 600 år som en del av det svenska riket blev Åland en del av det ryska kejsardömet år 1809 efter freden i Fredrikshamn. Åland hade under 1808–1809-års krig gjort stort motstånd mot de ryska trupperna och vägrade separeras från Sverige, men fick efter fredsfördraget acceptera att tillsammans med Finland införlivas i det ryska riket efter att Sverige hade avstått Ålandsöarna. Ryssland började bygga en stor fästning i Bomarsund på Åland, som vid den tiden var den västra spetsen på det ryska kejsardömet. På grund av Rysslands inblandning i Krimkriget blev Åland attackerat av franska och brittiska trupper som år 1854 intog Bomarsunds fästning. Fästningen var trots över 20 år av byggande ännu inte färdigställd. Vid den efterföljande freden i Paris år 1856 demilitariserades Åland genom en ensidig förpliktelse från Rysslands sida, det så kallade Ålandsservitutet. Demilitariseringen föregick således självstyrelsen med flera decennier.

Från år 1915, under första världskriget, blev Åland befäst av ryska trupper. Som mest fanns det cirka 7 000–8 000 ryska trupper på öarna. I en tid av krig och oroligheter, efter Februarirevolutionen i Ryssland, började Ålandsrörelsen sommaren 1917 verka för ett återförenande med Sverige. Ett hemligt möte ordnades på folkhögskolan i augusti mellan företrädare för de åländska kommunerna på initiativ av Carl Björkman och Johannes Eriksson. På mötet beslutades att man skulle framställa en begäran till den svenska kungen och regeringen, vilket gjordes i november samma år. I december år 1917 förklarade sig Finland självständigt från ett Ryssland i förfall, vilket även erkändes av den ryska regeringen och därefter omvärlden. Finland stödde sig på principen om folkets självbestämmanderätt, vilket även ålänningarna senare baserade sin önskan på. På Åland ordnades en namninsamling under julen år 1917 med syfte att visa på ålänningarnas vilja att återförenas med Sverige. En överväldigande majoritet av ålänningarna stödde en återförening med det tidigare moderlandet Sverige. Namninsamlingen överlämnades till svenska kungen i januari 1918. Den finländska regeringen ville dock inte acceptera detta.

År 1918 under finska inbördeskriget vistades svenska trupper, finländska vita trupper, finländska röda trupper, ryska trupper och tyska trupper på Åland. Den svenska staten stödde Ålandsrörelsens strävanden och försökte få frågan löst i fredsförhandlingarna i Versailles år 1919, men Ålandsfrågan fördes i stället till det nyligen bildade Nationernas förbund, föregångaren till Förenta nationerna. Under våren 1919 var relationen spänd mellan Sverige och Finland. Finland lade i december 1919 fram ett förslag om självstyrelse för Åland. Detta var en reaktion på att exempelvis Frankrikes premiärminister yttrat att Åland skulle återföras till Sverige. I propositionen konstaterades bland annat: "för att utan dröjsmål avlägsna alla även i någon mån berättigade anledningar till missnöje har det befunnits nödigt att, utan att avvakta den allmänna organisationen av självförvaltning av högre grad, uppgöra ett särskilt lagförslag om mycket vidsträckt självstyrelse för Åland. Sålunda skulle ålänningarna tillförsäkras möjlighet att själva ordna sin tillvaro så fritt det överhuvud är möjligt för ett landskap, som icke utgör en egen stat". Lagförslaget röstades igenom i grundlagsordning i riksdagen i april följande år. Ålänningarna avvisade förslaget på självstyrelse. Under sommaren 1920 arresterades Julius Sundblom och Carl Björkman för högförräderi, men benådades några månader senare.

År 1921 fick Ålandsfrågan till slut sin lösning. Den 24 juni fattade Nationernas förbunds råd beslut om Ålands statstillhörighet. Lösningen blev en kompromiss, som dock ålänningarna var missnöjda med. Finland erkändes suveräniteten över Åland, men blev tvungna att förbinda sig till starka garantier för ålänningarnas svenska språk, kultur och lokala sedvänjor. Dessa garantier skulle införas i den självstyrelselag som Finland själva beslutat om. Självstyrelsen är i grunden ett minoritets- och språkskydd. Finland och Sverige slöt den så kallade Ålandsöverenskommelsen den 27 juni samma år där garantierna utformades.

I Ålandsöverenskommelsen förklarade Finland sig beslutet att "säkerställa och garantera Ålandsöarnas befolkning bevarandet av dess språk, dess kultur och dess lokala svenska traditioner" samt i lag införa garantier för Ålands självstyrelse bland annat i fråga om att

1. undervisningsspråket i de åländska skolorna ska vara svenska,
2. landskapet, kommunerna i landskapet eller privatperson som är bosatt i landskapet ska ha rätt att lösa in fastighet som överlåtits till person som bor utanför landskapet,
3. finska medborgare som flyttat till landskapet får rösträtt i kommunalval och landstingsval först när de har bott stadigvarande i landskapet i fem år,
4. republikens president ska utnämna landshövding efter överenskommelse med landstingets talman,
5. landskapet ska ha rätt att för sina behov använda en viss del av de skatter som härrör från landskapet och
6. Ålands landsting ska ha klagorätt hos Nationernas Förbund över tillämpningen av garantierna.

En internationell konvention, *Konventionen om Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering*, även kallad Ålandskonventionen, upprättades. Därigenom bekräftades demilitariseringen från år 1856 och neutraliseringen under krigstid upprättades också. Detta var en försäkran till Sverige att Åland i framtiden inte skulle utgöra ett militärt hot mot Sverige. Ålandskonventionen försäkrades genom 10 så kallade signatärmakter: Tyskland, Danmark, Estland, Finland, Frankrike, Storbritannien, Italien, Lettland, Polen och Sverige.

Det är således tre komponenter som utgör det så kallade Ålandsexemplet eller Ålandslösningen:

1. Självstyrelsen
2. Språkliga och kulturella garantier
3. Demilitarisering och neutralisering

Besvikelsen på Åland var stor, men Ålandsrörelsen inofficiella församling beslöt sig för att förorda att självstyrelselagen skulle börja tillämpas efter att finländska riksdagen hade antagit den så kallade garantilagen. Den 9 juni 1922 sammanträdde det åländska landstinget för första gången för plenum. Julius Sundblom blev landstingets första talman, Carl Björklund blev det första lantrådet i vad som då kallades landskapsnämnden. Den första självstyrelselagen kompletterades år 1922 med bestämmelser om jordförvärv och rösträtt. Därefter har självstyrelselagen totalreviderats två gånger, år 1952 och år 1993. Exempelvis fick Åland således en egen flagga år 1954 och hembygdsrätten infördes år 1952 för att säkerställa Ålandsöverenskommelsens efterlevnad. Landstinget bytte namn till lagtinget år 1993.

Moskvafördraget upprättades under Mellanfreden år 1940 mellan Finland och Sovjetunionen var i Finland förband sig att demilitarisera Ålandsöarna och inte befästa dem samt att inte låta främmande staters styrkor använda öarna. Sovjetunionen fick rätten att ha konsulat på Åland och att övervaka att Ålands demilitarisering fullgörs. I vapenstillståndsavtalet år 1944 sattes Moskvafördraget i kraft igen. I det slutliga fredsfördraget år 1947 erkändes *status quo*.

Under år 1945 väcktes Ålandsrörelsen på Åland igen, men intresset för detta var svalt i både Sverige och Finland.

Det finns många internationella avtal och dokument som är fortsatt avgörande för Ålands särställning inom folkrätten och Europeiska unionen:

- 1856 Konventionen om demilitarisering av Ålandsöarna
- 1921 Nationernas förbunds råds beslut om Åland
- 1921 Ålandsöverenskommelsen i Nationernas förbunds råd (mellan Sverige och Finland)
- 1921 Konvention om Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering
- 1940 Fördrag mellan Finland och Sovjetunionen om Ålandsöarna (Moskvafördraget)
- 1947 Fredsfördraget i Paris, Ålandsbestämmelser
- 1948 Sovjetunionens brev om återikraftsättande av Ålandsfördrag
- 1992 Protokoll mellan Ryssland och Finland om giltighet av fördrag
- 1994 Finlands begäran och unionens gemensamma ställningstagande vid EU-ansökan
- 1994 Bestämmelser om Åland vid Finlands EU-anslutning, Ålandsprotokollet
 - o Romfördragets artikel 8b.1
- 1994 Finlands förklaring om att EU-anslutningen gäller Åland
- 2009 Lissabonfördraget

Internationella avtal och dokument rörande Åland kan hittas på: <https://kulturstiftelsen.ax/internationella-avtal/>. Så sent som vid Nato-anslutningen år 2023 bekräftades Ålands internationella status åter igen.

1.2 Självstyrelsen idag

Självstyrelsen befästs av internationella utfästelser, främst Ålandsöverenskommelsen. De internationella konventionerna kan inte ändras lättvindigt och inte heller av Finland ensidigt. Det är [självstyrelselagen](#) (ÅFS 1991:71) (FFS 1144/1991) som är den viktigaste lagen för den åländska självstyrelsens funktion och behörighetsfördelningen mellan Åland och Finland.¹

Ålands självstyrelse nämns även i Finlands grundlag (FFS 731/1999). En ändring av grundlagen ändrar dock inte självstyrelsens funktion eller existens. I grundlagens 120 § hänvisas det till att landskapet Åland har självstyrelse enligt vad som särskilt bestäms i självstyrelselagen för Åland. I 75 § grundlagen poängteras även

¹ I självstyrelselagen används begreppen landskapet Åland och riket Finland. Både landskapet-riket och Åland-Finland är godtagbara. Övriga benämningar ska undvikas. Talmanskonferensen har yttrat att begreppet landskap är missvisande då det inte påvisar Ålands särskilda status i relation till de övriga 18 landskapen i Finland. Begreppsparet Åland/Finland bör alltså, enligt talmanskonferensens mening, användas så långt det är möjligt. (Talmanskonferens lagförslag nr 1/2014-2015)

att lagstiftningsordningen för självstyrelselagen och jordförvärvslagen bestäms i dessa lagar samt att Ålands lagtings initiativrätt och stiftande av landskapslagar bestäms enligt självstyrelselagen.

Båda begreppen självstyrelse och autonomi används om Ålands särställning.² Begreppet autonomi kan vara att föredra speciellt i internationella sammanhang eftersom begreppet självstyrelse kan vara en aning missvisande då självstyrelse exempelvis används även för att beskriva kommuner och då begreppet översätts till självförvaltning på finska.

1.2.1 Självstyrelselagen

Självstyrelselagen har en mycket stark ställning i den finländska konstitutionen. Den antas och ändras av Finlands riksdag och Ålands lagting tillsammans. I riksdagen sker ändringen i grundlagsordning och i Ålands lagting krävs kvalificerad majoritet. Detta framkommer av 69 § självstyrelselagen och gör att självstyrelselagen är en stark garant för självstyrelsen. Samma ändringsförfarande gäller för jordförvärvslagen (1975:7) för Åland (FFS 3/1975). Nuvarande självstyrelselag antogs år 1991 och trädde i kraft år 1993. Självstyrelselagen reglerar maktfördelningen mellan staten och de åländska myndigheterna. Självstyrelselagen definierar omfattningen av Ålands självstyrelse och innehållet i självstyrelsesystemet.

Självstyrelselagens första kapitel innehåller grundläggande bestämmelser om Ålands självstyrelse och organisation. Det andra kapitlet gäller den åländska hembygdsrätten. Det tredje kapitlet behandlar lagtinget och landskapsregeringen. I fjärde och femte kapitlet stadgas behörighetsfördelningen mellan Åland och Finland. Sjätte kapitlet innehåller de svenska språkkraven på Åland och i kontakterna med riksmyndigheterna. Sjunde kapitlet behandlar Ålands ekonomi, lagtingets budgetmakt och det ekonomiska systemet. Landshövdingens och Ålandsdelegationens roller och utnämningar stadgas i kapitel 8. Ålands roll i internationella förhandlingar och EU återfinns i kapitel 9 och 9a. I tionde kapitlet finns en blandning av övriga regler.

1.2.2 Behörighetsfördelning

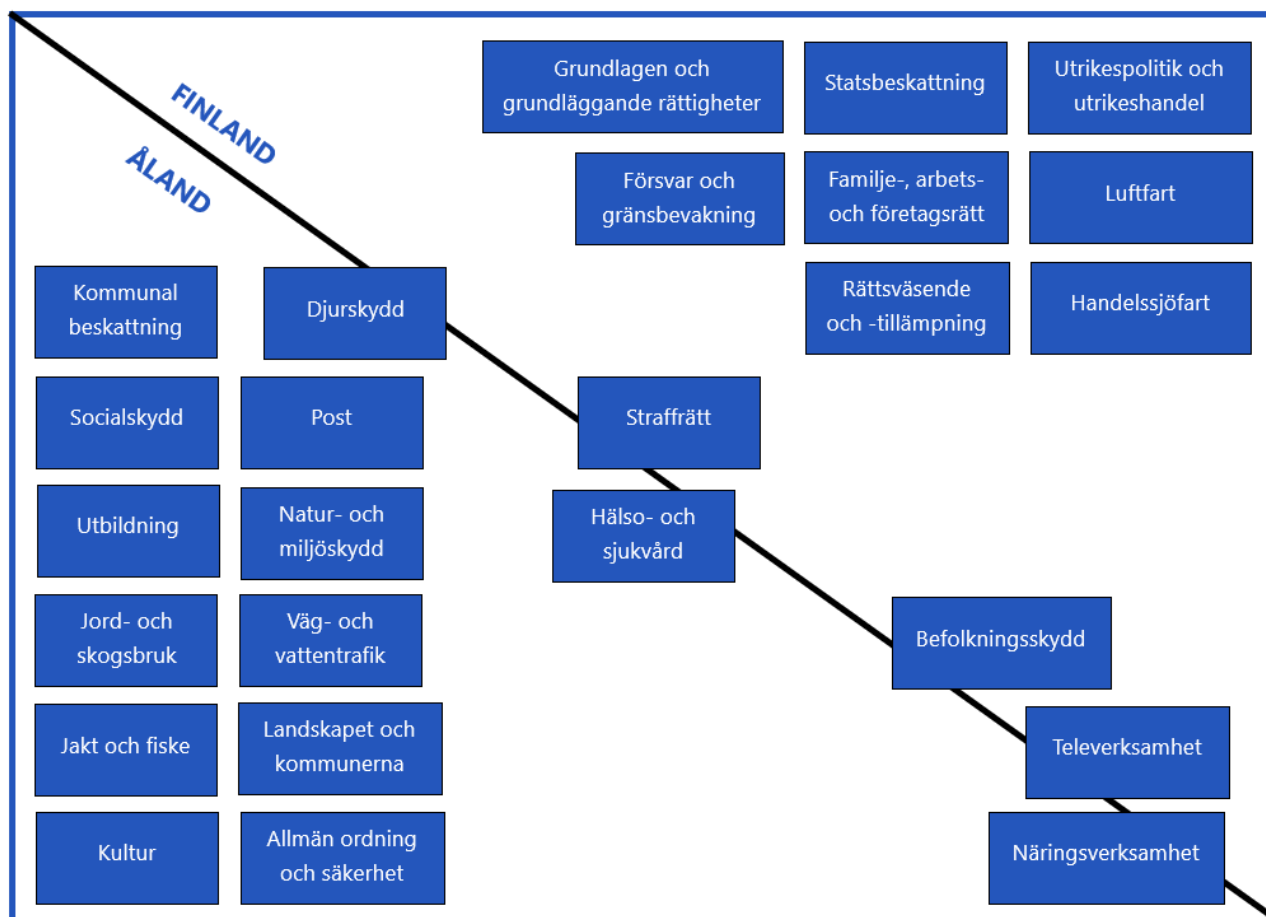
Behörighetsfördelningen mellan Åland och Finland regleras i 18 och 27 §§ i självstyrelselagen. I 18 § bestäms Ålands behörighet, i 27 § rikets. Behörigheten är exklusiv i samtliga fall och behörighetsfördelningen kan endast ändras genom en ändring av självstyrelselagen. När åländsk lagstiftning finns på ett behörighetsområde inom Ålands behörighet är det endast den åländska lagstiftningen som gäller. Detta betyder alltså att om Åland inte har egen lagstiftning på ett område som lyder under åländsk behörighet så gäller inte heller Finlands lagstiftning inom området. I dessa fall gäller ingen lag på Åland. Tvärtom gäller således att om Åland saknar behörighet gäller rikets lag på precis samma sätt på Åland som i resten av Finland. Exempelvis myndigheters anvisningar gäller då också på samma sätt på Åland.

Att behörigheten är exklusiv betyder dock inte att det alltid går att dra en enkel gräns mellan landskapets och rikets respektive lagstiftningsbehörigheter. Lagstiftningen blir alltmer komplicerad och kan beröra flera områden samtidigt. Dessutom är självstyrelselagen skriven i annan tid och beaktar till exempel inte digitalisering. På vissa områden är också behörigheten delad. Exempel på detta är att hälso- och sjukvård samt socialvård är Ålands behörighet, medan administrativa ingrepp i den personliga friheten är rikets behörighet.

² Se exempelvis lagstiftningsordningen för Åland (2011:97) 1 § där begreppet autonomi används.

Samma sak med polisverksamheten, där allmän ordning samt säkerhet är Ålands behörighet, medan förundersökning inte är det.

Förvaltningsbehörigheten följer lagstiftningsbehörigheten om inte något annat stadgas i självstyrelselagen eller i en överenskommelseförordning som ingåtts genom förfarandet i 32 § självstyrelselagen. En överenskommelseförordning överför förvaltningsbehörigheten från landskapet till riket eller riket till landskapet och utfärdas av presidenten med landskapsregeringens samtycke. En lista med de gällande, ca 50 överenskommelseförordningarna, finns på intranätet.

En förenklad bild av behörighetsfördelningen mellan Åland och Finland

Vid EU-inträdet gav både Åland och Finland lagstiftningsbehörighet till EU. Detta komplicerar bilden av behörighetsfördelningen. Ett EU-direktiv kan exempelvis beröra behörigheter både på åländsk och finländsk sida. Således kan implementeringen av EU-rätten beröra både finländsk och åländsk behörighet. Hur detta ska gå till har förtydligats i 59a-b §§ självstyrelselagen.

2 Landskapsregeringen

2.1 En ny regering tillträder

När en ny regering ska tillträda är det viktigt att övergången går så smidigt som möjligt. Utnämning och avsked regleras i lagtingsordningen för Åland (2011:97) och landskapslag (1971:42) om Ålands landskapsregering (2008/11) (LL om Ålands landskapsregering).

Efter lagtingsvalet sker informella kontakter mellan partierna. När lagtinget har sammanträtt och talman har valts gör talmannen en preliminär sondering. En regeringssonderare, ofta partiledaren för det största partiet efter valet, får till uppgift att ta sig an uppdraget att bilda en ny regering. Under denna tid agerar den gamla regeringen som expeditionsministär då förhandlingarna kan ta flera veckor, eller till och med månader. Lantrådet i den avgående expeditionsministären kan vara sonderare, men en ny regering måste väljas oavsett.

Enligt 7 § LL om Ålands landskapsregering är alla som är röstberättigade i lagtingval valbara till lantråd och minister. Kandidaten måste dock skriftligen ha givit samtycke till att ta emot uppdraget. En ledamot i Ålands lagting får enligt 7 § frånträda sitt uppdrag i lagtinget under den tid ledamoten är utnämnd till medlem av landskapsregeringen. Då träder en ersättare in i ledamotens ställe.

Regeringsbildning sker enligt kapitel 4 i lagtingsordningen. Inför regeringsbildningen förhandlar lagtingsgrupperna om regeringsprogrammet och landskapsregeringens sammansättning enligt 24 § i lagtingsordningen. Lantrådkandidaten leder förhandlingarna. De tillträdande ministrarna kan ta kontakt med förvaltningen, de olika avdelningarna vid landskapsregeringen, när regeringsprogrammet tas fram. Tjänstemännen kan ta fram underlag för vad som är aktuellt på de olika avdelningarna samt vad för lagstiftning som är på gång i EU, i Finland och på Åland. Tjänstemännen kan även bistå med att ordna utrymmen till lantrådkandidaten och dennes medarbetare.

Lantrådkandidaten nomineras av talmannen när förhandlingarna har resulterat i ett regeringsunderlag samt ett regeringsprogram och väljs sedan med enkel majoritet till lantråd i en öppen omröstning. Om kandidaten inte får majoritet ska en ny kandidat nomineras. Om inte heller den andra kandidaten får majoritet så sker en öppen omröstning där den som får flest röster blir vald. Lantrådet föreslår sedan övriga medlemmar som utnämns av talmannen. Lagtinget ska vara sammankallat när detta sker och om sammansättningen senare ändras på ett betydande sätt. Regeringsprogrammet ska lämnas över till lagtinget för diskussion och ska godkännas av lagtinget.

Då en minister har avlagt sin ed och försäkran är ministern officiellt medlem av Ålands landskapsregering och representerar då Åland utåt. Detta innebär att det finns ett ansvar, inte bara som politiker, utan också som Ålands representant att sköta sitt uppdrag väl och att hedra sitt ämbete. Som nytillträdd ledamot av landskapsregeringen börjar arbetet med en gång. Ministern får information och stöd från förvaltningschefen och övriga tjänstemän vid den allmänna förvaltningen.

2.1.1 Regeringsprogram

Enligt 24 § 1 mom. i lagtingsordningen ska lagtingsgrupperna innan lantrådet väljs förhandla om regeringsprogrammet och landskapsregeringens sammansättning. Utifrån resultatet av dessa överläggningar meddelar talmannen vem som är lantråds kandidat.

Regeringsprogrammet är regeringens handlingsprogram för den kommande mandatperioden och styr således landskapsregeringens och förvaltningens mål och riktning de närmaste fyra åren. Regeringsprogrammet är således ett mycket viktigt dokument. I 25 § lagtingsordningen fastslås att landskapsregeringen utan dröjsmål ska lämna över sitt regeringsprogram till lagtinget. Detta sker i form av ett meddelande. Landskapsregeringens förvaltning bistår med meddelandet. Om programmet ändras eller landskapsregeringens sammansättning ändras ska ett nytt program lämnas över enligt samma förfarande. Lagtinget ska avsluta behandlingen av meddelandet med en omröstning som ska godkänna programmet med enkel majoritet av de avgivna rösterna.

Vid regeringsprogrammets förhandlingar är det bra att bekanta sig med de fastställda agendor som finns, exempelvis utvecklings- och hållbarhetsagendan.

2.1.2 Lantrådet och ministrarna

Landskapsregeringen ska enligt 1 § LL om Ålands landskapsregering bestå av lantrådet och högst sju andra ministrar. En av ministrarna ska utses till vicelanråd och fullgör lantrådets åligganden vid lantrådets förhinder. Lantrådet är landskapsregeringens ordförande/regeringschef. Ministrarna ansvarar för de avdelningar och enheter inom landskapsregeringens allmänna förvaltning enligt vad som stadgas i det av lagtinget antagna regeringsprogrammet.

Till landskapsregeringens uppgifter hör att enligt 2 § LL om Ålands landskapsregering bevaka landskapets *rätt och bästa* samt att verkställa lagtingets beslut och övriga förfoganden. Lantrådet måste åtnjuta lagtingets förtroende enligt parlamentarismens principer, medan ministrarna måste åtnjuta lantrådets förtroende. Lantrådet kan enligt 27 § lagtingsordningen och 5 § LL om Ålands landskapsregering begära en ministers avsked, vilket ska beviljas av talmannen. Som minister är man således underställd lagtinget, men lagtinget är å sin sida underställd folket. Det innebär att en minister ska verka för folkets och landskapets bästa.

Vid sammanträden är lantrådet ordförande. Vicelanrådet tar över vid lantrådets frånvaro. Om varken lanråd eller vicelanråd är närvarande förs ordet i stället av den till åren äldsta närvarande minister. För att landskapsregeringen ska vara beslutsför måste minst hälften av medlemmarna vara närvarande.

2.1.3 Ansvarsområden och ställföreträdare

Ansvarsområden för ministrarna fastställs i regeringsprogrammet. Landskapsregeringen består av lantrådet och ett varierande antal ministrar, således varierar även ministrarnas ansvarsområde. Enligt 1 § 2 mom. i LL om Ålands landskapsregering fördelas ansvaret i regeringsprogrammet. Posterna brukar dock någorlunda följa avdelningarnas indelning, med en del undantag.

Även ställföreträdare för ministerposterna utses i regeringsprogrammet. Två ställföreträdande ministrar finns för varje post. Vicelanrådet är lantrådets förste ställföreträdare.

2.1.4 Ed och försäkran

Innan lantrådet och ministrarna tillträder sina uppdrag, ska medlemmarna i landskapsregeringen, i närvaro av lagtingets talman och landshövdingen eller företrädare för dem, avge en försäkran som återfinns i 9 § LL om Ålands landskapsregering:

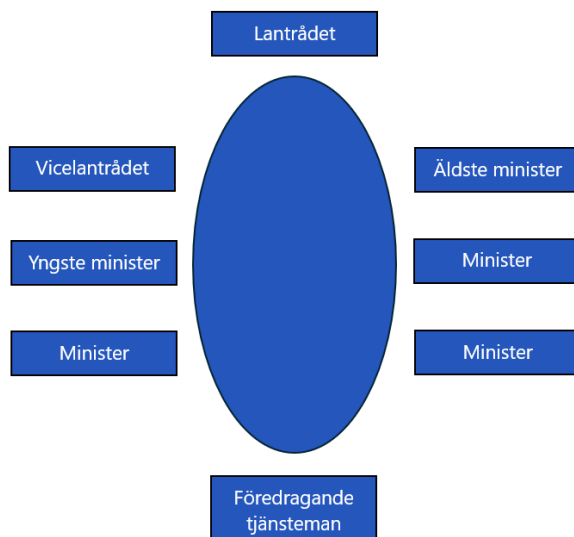
"Jag N.N. försäkrar att jag i utövningen av mitt uppdrag i Ålands landskapsregering efter all min förmåga ska upprätthålla den rätt, som enligt självstyrelselagen och grundlagen tillkommer Åland och dess befolkning."

2.1.5 Ministrarnas bindningar

Enligt 26 § lagtingsordningen får en minister, inklusive lantrådet, i landskapsregeringen inte sköta en offentlig tjänst eller ett annat uppdrag som *menligt* kan inverka på uppdraget eller som kan äventyra förtroendet på ministrarnas eller lantrådets verksamhet. Genast efter utnämningen ska ministrarna överlämna en redogörelse till lagtinget om ministrarnas bindningar som kan ha betydelse för utövningen av ministeruppdraget. I 44 § lagtingets arbetsordning stadgas att en skrivelse från landskapsregeringen med en redogörelse för de bindningar som avses i lagtingsordningen ska föredras för lagtinget. Saken kan diskuteras i plenum, men lagtinget fattar inte beslut med anledning av redogörelsen.

Det som brukar redovisas är näringsverksamhet, ägande i företag, betydande förmögenhet eller skuld samt förtroende- och revisionsuppdrag och andra bindningar vid sidan av lantrådets eller ministrarnas tjänsteåligganden. Enhetschefen för stabsenheten hjälper till med arbetet att överlämna ministrarnas bindningar till lagtinget.

2.1.6 Ministrarnas sittordning

Lantrådet sitter som regeringens ordförande vid huvudändan. Till höger om lantrådet sitter alltid vicelantrådet, som också är förste ersättare som ordförande. Till vänster om lantrådet sitter till åren äldste minister, som också är ordförande vid lantrådet och vicelantrådets frånvaro. Därefter följer ministrarna i åldersordning så att den till åren yngste ministern sitter bredvid vicelantrådet.

2.2 Avsked och expeditonsministär

2.2.1 Avsked av ministrar

Avsked för lantrådet och ministrarna regleras i 27 § lagtingsordningen. Lagtinget beviljar på begäran lantrådets avsked. Därefter ska ett nytt lantråd utses. Om vicelantrådet eller en minister själv begär avsked ska talmannen bevilja avskedet. Detsamma ska ske om lantrådet begär vicelantrådets eller ministrarnas avsked. Detta framgår även av 5 § LL om Ålands landskapsregering. Talmannen ska enligt 27 § lagtingsordningen även utan begäran av lantrådet bevilja medlemmarna av landskapsregeringen avsked, om lagtinget förklarar att lantrådet inte längre har lagtingets förtroende eller om lantrådet av andra skäl avgår. Landskapsregeringens medlemmar ska enligt 5 § LL om Ålands landskapsregering och 27 § 3 mom. lagtingsordningen fortsätta sina uppdrag till dess att nya medlemmar utsetts.

2.2.2 Misstroendeyrkande

Landskapsregeringens medlemmar kan beviljas avsked utan begäran då lagtinget förklarar att lantrådet inte längre har lagtingets förtroende. Enligt 5 § LL om Ålands landskapsregering sägs att landskapsregeringens medlemmar ska kvarstå i sina uppdrag så länge de åtnjuter lagtingets förtroende. Om lagtinget förklarar, genom en misstroendeomröstning, att en, flera eller alla medlemmar i landskapsregeringen inte längre åtnjuter lagtingets förtroende ska en ny landskapsregering tillsättas. Enligt 36 § lagtingsordningen och 43 § arbetsordning för Ålands lagting (2015:87) ska ett yrkande om att lagtinget ska förklara att lantrådet saknar lagtingets förtroende göras skriftligen av minst fem ledamöter. I praktiken riktas alltså misstroendeyrkandet mot lantrådet då det är lantrådet som bär helhetsansvaret för regeringen. Ärendet får inte tas upp till behandling innan lantrådet beretts tillfälle att avge en förklaring inför lagtinget. Detta ska ske inom tre dagar efter den dag då yrkandet delgavs. Ett beslut i ärendet får fattas tidigast på fjärde dagen därefter. Om lagtinget har förklarar att lantrådet saknar lagtingets förtroende ska en ny landskapsregering tillsättas. För misstroende krävs att minst 16 röster läggs för yrkandet. Ett sådant beslut ska fattas genom en öppen omröstning.

Lantrådet kan också enligt 6 § LL om Ålands landskapsregering samt 39 § lagtingsordningen skriftligen förklara innan ett beslut fattas i lagtinget att ärendets avgörande innebär att lantrådet anser sig ha förlorat lagtingets förtroende. Om då sådant avgörande sker ska landskapsregeringen avgå.

2.2.3 Expeditonsministär

Då avsked har beviljats ska landskapsregeringens medlemmar fortsätta sina uppdrag i en så kallad expeditonsministär. Detta framgår av 5 § LL om Ålands landskapsregering och 27 § 3 mom. lagtingsordningen. Ett [riktlinjedokument](#) finns för detta, men ytterligare frågor angående en expeditonsministärs handlingsutrymme kan riktas till landskapsregeringens rättschef. Vid osäkerhet kring en expeditonsministärs befogenhet ska ärendet alltid föras till rättschefen för en bedömning. En expeditonsministär verkar vanligen efter ett lagtingsval under den period som regeringsförhandlingar pågår, men kan även verka under andra förhållanden.

Det finns inte några specifika bestämmelser om en expeditonsministärs ställning utan den har formellt samma behörighet som regeringen hade innan lagtingsvalet eller innan den lämnade in en avskedsansökan eller begärdes avsked. Detta är praxis i demokratier och syftar till att det i en stat (i detta fall ett självstyrande

område) inte ska uppkomma en situation där det inte finns en behörig regering. Det som dock begränsar en expeditionsministärs befogenheter är att den inte åtnjuter lagtingets förtroende. Förtroendet från parlamentet utgör en grundförutsättning för det parlamentariska styrelseskicket. Expeditionsministären genomför inte heller ett regeringsprogram som godkänts av lagtinget. En expeditionsminister anses kunna sköta nödvändiga, löpande rutinärenden och sådana brådskande ärenden som inte kan hänskjutas till den nya regeringen. Expeditionsministären får inte fortsätta genomföra regeringsprogrammet och den måste avstå från nya eller omfattande politiska initiativ, som kan påverka den nya regeringens handlingsutrymme.

Enligt Justitiekanslern prövas det parlamentariska systemet vid förhållanden som innebär att en expeditionsminister innehar regeringsmakten. Med tanke på beslutsfattandet och det politiska systemets stabilitet samt förtroendet för de samhälleliga institutionerna är det viktigt att alla parlamentariska aktörer och organ respekterar de gemensamma parlamentariska spelreglerna.

3 Landskapsregeringens och ministrarnas arbete

3.1 Ett förtroendeuppdrag i folkets tjänst

Som ledamot i Ålands landskapsregeringen arbetar man för folket och för Ålands bästa. Det är lagtinget som är folkets representanter och dessa representanter har i sin tur valt regeringen. Således är folket indirekt landskapsregeringens uppdragsgivare och precis som alla förtroendevalda representerar ministern folket och arbetar för folkets bästa. Förtroendet från allmänheten för regeringen är viktigt för att även upprätthålla förtroendet för de demokratiska institutionerna.

3.2 Landskapsregeringen och lagtinget

3.2.1 Parlamentarism – demokratisk kontroll

Lagtingsordningen för Åland (2011:97) 4 § 2 mom. föreskriver att landskapsregeringens medlemmar ska åtnjuta lagtingets förtroende. Motsvarande bestämmelse finns även i 5 § landskapslag (1971:42) om Ålands landskapsregering (2008/11). I 4 § lagtingsordningen stadgas också att den lagstiftande och ekonomiska makten inom autonomins behörighet utövas av lagtinget, som kontrollerar den offentliga maktutövningen inom autonomins behörighet. Regeringsmakten utövas av landskapsregeringen vars medlemmar ska åtnjuta lagtingets förtroende. Detta kallas ett parlamentariskt styrelseskick och utgör en grundpelare i Ålands demokrati. Lagtingets kontroll ska bidra till att landskapsregeringen och myndigheterna under landskapsregeringen följer lagarna och att medborgarna känner förtroende för den offentliga maktutövningen inom autonomins behörighet. Misstroendeyrkande behandlas i avsnitt [2.2.2](#).

Lagtinget har enligt 44 § lagtingsordningen rätt att få de upplysningar som behövs för behandlingen av ett ärende av landskapsregeringen, dess underlydande myndigheter samt tjänstemän. Lantrådet eller den minister lantrådet utser kan ge lagtinget upplysningar i aktuella frågor enligt 45 § lagtingsordningen. Lagtinget fattar då inget beslut. I sin övervakande roll har de också vissa andra verktyg för att tillgodose kommunikationen med landskapsregeringen som framkommer nedan.

3.2.2 Frågestund

Lagtinget har enligt 38 § lagtingsordningen och 39 § arbetsordning för Ålands lagting (2015:87) (lagtingets arbetsordning) möjlighet att ställa frågor till landskapsregeringens medlemmar gällande frågor som är inom landskapsregeringens behörighet. Talmannen beslutar när frågestunder ska hållas och meddelar detta minst två dagar innan, men de hålls alltid under lagtingets plenum. Talmannen avgör vem som får ställa en fråga. Två tillägsfrågor kan också ställas efter att ministern har besvarat frågan. Talmannen kan dock avbryta diskussionen när denne anser att frågan är tillräckligt behandlad.

3.2.3 Skriftliga frågor

Enligt 38 § lagtingsordningen och 41 § lagtingets arbetsordning har varje lagtingsledamot rätt att ställa en skriftlig fråga till landskapsregeringen, lantrådet, vicantrådet eller en minister om en angelägenhet inom landskapsregeringens ansvarsområde. Lantrådet eller den berörda ministern ska avge ett kort svar, antingen skriftligen eller muntligen, eller meddela att frågan inte besvaras. Om svar inte ges ska orsak till det anges.

Det skriftliga svaret eller meddelandet om att svar inte avges ska lämnas till lagtinget inom tio dagar efter det att frågan överlämnades till landskapsregeringen. Frågan kan även besvaras muntligen vid ett plenum som infaller inom tio dagar efter det att landskapsregeringen tagit emot frågan eller vid ett näraliggande plenum i enlighet med talmannens beslut. Om frågan besvaras muntligt ska det meddelas lagtingets kansli. Vid det plenum då frågan besvaras ska den först läsas upp av den ledamot som ställt den varefter den besvaras. För svaret gäller ingen tidsbegränsning. Frågeställaren får därefter hålla högst två tilläggsanföranden som anknyter till frågan och efter varje anförande har ministern rätt att uttala sig.

3.2.4 Spörsmål

Ett spörsmål om ett ärende som faller inom landskapsregeringens behörighet ska enligt 37 § lagtingsordningen och 42 § lagtingets arbetsordning lämnas till talmannen av minst fem ledamöter. Inom tio dagar från att landskapsregeringen mottagit spörsmålet ska ett skriftligt svar ges eller ett meddelande om att svar inte kommer att ges. Svaret delas ut på ledamöternas bord varefter det tas upp för behandling vid plenum. Vid plenum läses spörsmålet upp av förste undertecknare varefter lantrådet, eller vicelantrådet eller minister på uppdrag av lantrådet, läser upp svaret. Därefter diskuterar lagtinget ärendet.

Lagtinget kan, efter det att diskussionen i ärendet har avslutats, fatta ett beslut om att uppmana landskapsregeringen att vidta åtgärder i ärendet.

3.2.5 Olika sorters ärenden till lagtinget

Landskapsregeringen kan överlämna ärenden till lagtinget i olika former enligt 28 § lagtingsordningen.

- 1) ett lagförslag eller ett kompletterande lagförslag,
- 2) ett budgetförslag eller ett kompletterande budgetförslag,
 - a) ett förslag till budgetpolitiska mål eller en framställning om extra anslag,
- 3) ett meddelande,
- 4) en berättelse,
- 5) en redogörelse,
- 6) en årsredovisning i enlighet med 25 § i landskapslagen (1971:42) om Ålands landskapsregering eller
- 7) ett förslag som överlämnas till lagtinget i enlighet med annan lagstiftning.

3.3 Årskalender

Januari

- Nya finansåret börjar
- Landskapsregeringens externpolitiska meddelande överlämnas till lagtinget i början av året
- Landskapsregeringens självstyrelsepolitiska meddelande överlämnas till lagtinget i början av året

Februari

- Lagtinget har vanligtvis uppehåll

Mars

- Årsredovisningen fastställs för föregående år och överlämnas till Landskapsrevisionen
- Budgetunderlag inklusive prognoser lämnas av avdelningar och myndigheter

April

- Årsredovisningen och revisionsberättelsen överlämnas till lagtinget

Maj

- Vårbudgeten lämnas till lagtinget med förslag till överskottsmål och kostnadstak senast den 15 maj
- Landskapsregeringen beslutar om preliminära budgetramar per politikområde
- Budgetanvisningar skickas till avdelningar och underlydande myndigheter

Juni

- Lagtinget har vanligtvis sommaruppehåll från mitten av juni

Juli

- Ledighet och jourveckor för ministrarna

Augusti

- Förvaltningen återupptar ordinarie verksamhet efter semester

September

- Lagtinget sammanträder igen efter sommaruppehåll

Oktober

- Budgetöverläggningar i landskapsregeringen
- Budgetförslag läggs fram, senast 1 november

November

- Lagtingsårets öppnande första måndagen i november

December

- Budget beslutas vanligtvis i lagtinget

3.4 Veckoprogram

Landskapsregeringen följer ett system med så fasta arbetstider som möjligt både gällande veckoarbetsprogrammet och arbetet under lagtingets sessionstider. Detta i syfte att underlätta arbetet både för ministrar och tjänstemän.

Ministrarna har enskilda föredragningar med respektive tjänstemän varje tisdag förmiddag. Ministrarna och de föredragande kan dock överenskomma om andra tider för enskilda föredragningar. Enskilda föredragningar kan även ske per e-post. Överläggningar sker varje tisdag och torsdag eftermiddag. Föredragningar i plenum

är varje torsdag morgon. Landskapsregeringen kan bestämma att hålla extra plenum utöver det som anges, då lantrådet vid behov kan kalla till plenum.

Lagtinget har under lagtingets arbetstider plenum måndag och onsdag eftermiddag. Vanligtvis har lagtingsgrupperna gruppmöten på förmiddagen för avstämning inför plenum. Lagtinget kan också vid behov sammanträda för extra plenum på fredag förmiddag.

Utöver detta deltar ministrarna i olika arbetsgrupper och kommittéer kopplade till utredningar och ny lagstiftning. På fredagar sammanträder även självstyrelsepolitiska nämnden där lantrådet deltar.

Klockan	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag
08.00		Ministrarnas enskilda föredragningar			
09.00		Ministrarnas enskilda föredragningar		Landskapsregeringens föredragningar i plenum	Eventuellt extrainsatt plenum i lagtinget
10.00	Gruppmöten (lagtinget)	Ministrarnas enskilda föredragningar	Gruppmöten (lagtinget)	Landskapsregeringens föredragningar i plenum	
11.00		Ministrarnas enskilda föredragningar		Landskapsregeringens föredragningar i plenum	Senast kl. 12 ska ministern få information och material om enskild föredragning
12.00	LUNCH	LUNCH	LUNCH	LUNCH	LUNCH
13.00-	Lagtingets plenum	Landskapsregeringens överläggningar	Lagtingets plenum	Landskapsregeringens överläggningar	

3.5 Landskapsregeringens beslutsfattande

Ärenden som ankommer på landskapsregeringen ska avgöras av medlemmarna i landskapsregeringen antingen i sammanträde vid föredragning i plenum, av en enskild medlem vid enskild föredragning eller genom tjänstemannabeslut. Detta stadgas i 10a § landskapslagen om Ålands landskapsregering. Den egentliga beredningen utförs generellt av tjänstemännen vid förvaltningen. Beslutsförfarandet är således ett samarbete mellan politiker och tjänstemän.

Vem som ska fatta beslut och hur det ska gå till framkommer förutom i lag även av landskapsregeringens delegeringsbeslut. Om ansvaret för ett förvaltningsbeslut ankommer på underlydande myndighet kan landskapsregeringen eller ministern inte fatta beslut i ärendet.

Förvaltningsärenden som beslutas av landskapsregeringen ska precis som när de beslutas av tjänstemän ske enligt de regler och förfaranden som finns i lagen. I vissa ärenden kan politiskt spelrum finnas, men ofta är det rena fall av lagtillämpning. Var gränsen mellan ett fall där politiskt utrymme finns och där det inte gör det är inte helt självklart, men det bör uppmärksammas.

3.5.1 Olika typer av ärenden och beslut

Landskapslag

- Antas i regelrätt ordning och står högst i normhierarkin under grundlag och självstyrelselag. Antas med enkel majoritet i lagtinget. Vissa landskapslagar antas med kvalificerad majoritet: till exempel lagarna om hembygdsrätten och jordförvärv samt lagtingsordningen och landskapslagen om Ålands landskapsregering.

Landskapsförordning

- Antas av landskapsregeringen efter bemyndiganden i landskapslag från lagtinget. Landskapsregeringen får inte utfärda förordningar om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter samt om frågor som enligt grundlagen eller självstyrelselagen hör till området för lag. Förordningar är underordnad lag, men är normgivande på samma sätt som en lag.

Överenskommelseförordning

- Gemensam förordning mellan Finlands president och landskapsregeringen i vilken förvaltningsbehörighet överförs mellan landskapet och riket.

Förvaltningsbeslut/Beslut av landskapsregeringen

- Tas av tjänsteman, ansvarig minister eller vid landskapsregeringens sammanträde i ett enskilt ärende. Beslutet har inte större verkan än i det enskilda ärendet och kan i vissa fall överklagas genom besvär. Besvär över lagligheten av landskapsregeringens beslut får anföras hos högsta förvaltningsdomstolen.

Meddelande till lagtinget

- Landskapsregeringen, men även lantrådet enskilt, kan skicka meddelanden till lagtinget. Exempelvis regeringsprogrammet ska överlämnas i form av ett meddelande. Lagtinget röstar om meddelandet.

Riktlinjer, policys, styrdokument, agendor, planer, visioner, strategier

- Dessa är antagna av förvaltningen eller landskapsregeringen, men är inte rättsligt bindande. De kan vara målsättningar eller liknande politiska viljeyttringar. Detta innebär att exempelvis hållbarhetsagendan inte är rättsligt bindande.

3.5.2 Föredragning i plenum – sammanträden

Föredragning i plenum hålls torsdag morgnar. Beslutsunderlaget delas ut till ministrarna kl. 12 dagen innan plenum. Ministrarna ska ha möjlighet att sätta sig in i ärendena. Plenumärenden protokollförs och det fattas beslut som undertecknas. Tjänstemännen samlar besluten till rätt instans. Ministersekreteraren skickar en sammanställningslista av ärendena till pressen. Ministrarna bör ta ställning till huruvida de önskar erhålla material digitalt eller i pappersform.

Sammanträden

Hur sammanträden ska ske stadgas i LL om Ålands landskapsregering samt landskapslag (1975:58) om ärendenas handläggning i landskapsregeringen (2008/12) (LL om ärendenas handläggning).

För att landskapsregeringen ska vara beslutsför måste minst hälften av medlemmarna vara närvarande. Lantrådet leder sammanträdet, vicanträdet ersätter vid lantrådets frånvaro. Om ingendera är närvarande förs ordet av till åren äldsta närvarande minister. Efter nyval sammanträder landskapsregeringen på lantrådets kallelse, därefter kan landskapsregeringen besluta om hur kallelse till övriga ordinarie sammanträden ska ske. Lantrådet kan dock kalla till extra sammanträde vid behov. Om minst tre ministrar anhåller om att ett visst ärende ska behandlas ska lantrådet sammankalla till sammanträde så snart som möjligt. Sammanträdena ska äga rum i landskapsregeringens sessionsrum i Mariehamn, vilket är plenisalen. För särskilda fall kan landskapsregeringen bestämma att det ska äga rum på annan plats. Sammanträdena är inte offentliga. Har en minister förhinder ska lantrådet underrättas om det. Om lantrådet själv är förhindrad att delta ska vicanträdet, eller den som ska föra ordet, meddelas om det. Om en minister önskar avlägsna sig från ett pågående sammanträde ska ministern uppge orsaken, varefter lantrådet avgör om det godkänns.

Lantrådet fastställer sammanträdet föredragningslista. Föredragningslistan med förslag till beslut ska ges till ministrarna senast dagen innan då det är möjligt. Vid ett sammanträde kan en minister väcka initiativ om en fråga genom att meddela det vid sammanträdet. Om resterande medlemmar godkänner initiativet antecknas ärendet i protokollet och förs till föredragningslistan. Om ett ärende är brådskande kan det tas upp till behandling utan att förekomma på föredragningslistan.

Vid sammanträde skall följande ärenden avgöras enligt 10b § LL om Ålands landskapsregering:

- Ärende som ska tillställas lagtinget samt ärende som Republikens president, lagtinget eller lagtingets organ eller talmannen tillställt landskapsregeringen
- Ärende som rör antagande av landskapsförordning eller överenskommelseförordning
- Ärende som rör landskapets förhållande till staten, annan stat eller mellanstatlig eller internationell organisation
- Ärende av allmän eller principiell natur enligt de grunder landskapsregeringen beslutar
- Ärende som enskild medlem av landskapsregeringen har befogenhet att avgöra och som han eller hon beslutat att skall avgöras av medlemmarna vid sammanträde.

Vad ett ärende av allmän eller principiell natur är bestäms i landskapsregeringens delegeringsbeslut.

Sammanträdet och föredragningens gång

Den föredragande ministern ska vid sammanträdet redogöra för ärendet och framställa sitt förslag till beslut. Föredragande minister har rätt att bistås av en tjänsteman. Övriga ministrar och tjänstemän som närvarar har rätt att erhålla ordet. Uttalanden som görs ska beröra ärendet och innehålla förslag till beslut, fråga, upplysning eller motivering till förslag. Vid direkt fråga till föredragande minister eller biträdande tjänsteman ska frågan besvaras innan den frågande har rätt att fortsätta sitt anförande.

En tjänsteman för beslutsprotokoll vid sammanträdet. Protokolljusteringen ska ske genast eller vid efterföljande sammanträde. Protokollet ska justeras av de närvarande ministrar som deltagit i behandlingen av ärenden som justeringen omfattar. Det justerade protokollet skrivs under av den tjänsteman som närvarade och ordföranden vid det sammanträde då protokollet justeras.

När diskussionen är färdig ska landskapsregeringen fatta beslut i ärendet. Om landskapsregeringen är meningsskiljaktig ska omröstning ske och i protokollet antecknas hur varje röst har fallit. Ministern på lantrådets vänstra sida röstar först och sedan följer ministrarna i tur och ordning så att vicelanträdet och lantrådet röstar nästsist och sist. Om röstningen blir lika avgör lantrådets röst förutom vid vissa val då lotten avgör. I övrigt gäller enligt 6 § LL om ärendenas handläggning vad som stadgas om omröstning i lagtinget.

Om en minister har avvikande mening har ministern rätt att anteckna detta i protokollet och inom fem dagar lämna in en reservation till registratorkontoret som fogar detta till protokollet. Om en minister inte röstat och inte antecknat skiljaktig mening i protokollet anses ministern ha stött beslutet.

Ett förslag ska bordläggas till nästa sammanträde, eller annan tid som beslutas, om ett förslag till bordläggning vinner understöd. Om det är första gången ett ärende föredras räcker det med att en minister yrkar om bordläggning. Landskapsregeringen ska vid bordläggning avbryta behandlingen och besluta om vidare utredningar som är nödvändiga.

Om beslut fattas på sammanträde ska beslutet expedieras och undertecknas av den som förde ordet då beslutet fattades samt den föredragande ministern. Om lantrådet har förhinder undertecknar vicelanträdet om vicelanträdet deltagit i beslutet, annars den äldsta deltagande ministern. Föredragande ministers undertecknande ersätts vid förhinder av den minister lantrådet utser. Beslutet publiceras sedan på landskapsregeringens hemsida inom sju dagar.

3.5.3 Enskild föredragning

Ärenden som inte ska avgöras i sammanträde ska avgöras av enskild minister. Vilken minister som är ansvarig för frågan fördelas i den sittande regeringens handlingsprogram (regeringsprogrammet). Om ministern avgör ärendet annorlunda än föredragande tjänsteman har föreslagit, har föredraganden rätt att anteckna skiljaktig mening i protokollet (på juridiska grunder – ej politiska). Om ministern önskar bordlägga ett ärende ska beslut fattas om vidare utredningar som behövs och behandlingen avbryts.

Enskilda föredragningar hålls på tisdag förmiddagar, men kan i samspråk med föredragande tjänsteman ske vid annat tillfälle. En föredragningslista ska lämnas av tjänstemannen senast klockan 12 fredagen innan. Undantag kan göras om beslutet är brådskande eller om ministern och föredragaren kommit överens om annat. Ministern meddelar lämpligt klockslag till tjänstemannen. Enskilda föredragningar kan även ske per e-post.

Föredragande tjänsteman för protokoll. Efter föredragning översänds ett protokoll till ministern för undertecknande för expedition. Protokollet publiceras sedan på landskapsregeringens hemsida inom 7 dagar från föredragningen av avdelningen/enheten.

Överföring av beslutsfattande till allmänt sammanträde

Ministern kan besluta att ett ärende som ministern har befogenhet att avgöra ska tas upp vid sammanträde och avgöras av landskapsregeringen som helhet.

3.5.4 Tjänstemannabeslut

I praktiken har en stor del av beslutsfattandet även delegerats till tjänstemännen genom landskapsregeringens delegeringsbeslut. Ett ärende handläggs vid den avdelning till vars verksamhetsområde ärendet hör. Ärenden som avgörs av tjänsteman, utan ministerns närvaro, avgörs efter föredragning av annan tjänsteman eller självständigt utan föredragning, beroende på vad som framkommer av delegeringsbeslutet. Om den beslutande tjänstemannen inte godkänner den föredragande tjänstemannens förslag till beslut i ett ärende ska ärendet föredras för och beslutas av ministern. Vid tjänstemannaföredragning förs beslutsförteckning. Förteckningen förs av föredraganden och den ska godkännas av den beslutande tjänstemannen. Expedition i anledning av tjänstemans beslut undertecknas av den som fattat beslutet och skall, då ärendet föredragits av annan tjänsteman, kontrasigneras av denne.

3.5.5 Överläggningar

Överläggningar hålls varje tisdag och torsdag eftermiddag. Överläggningar är diskussioner utan protokollföring. Inga beslut fattas således under dessa möten, utan aktuella frågor diskuteras. Respektive minister eller deltagande tjänsteman bokar tider hos ministersekreteraren som sedan sammanställer en agenda till överläggningen. Agenda och underliggande material delas ut till ministrarna dagen innan överläggningen. Alla överläggningslistor och aktuella ärenden finns även i en katalog som heter "Plenum och överläggningar" i den gemensamma katalogen Arbetslag (I:). Ministersekreteraren fyller i listorna då ärenden kommer in.

Ärenden ska i regel föras till överläggning varje gång innan ett ärende ska upp för beslut vid plenum. Ministrarna behöver internt fastställa spelregler om när ärenden ska upp till överläggning.

3.5.6 Beslutsfattande under jourveckor

Under sommarledigheterna är det alltid en minister som har jour. Under ledighet är det den jourhavande ministern som avgör om ett ärende tas upp till plenum. Några datum bestäms under sommaren då ministrarna ska ha beredskap att närvara vid plenum och överläggningar.

En jourhavande minister har som vanligt behörighet att besluta i ärenden som är inom ministerns egen ministerportfölj och har även behörighet att besluta om ärenden som ligger inom ministerns ställföreträdande roller. Däremot är det inte lika självklart vilken behörighet en jourhavande minister har att besluta i ärenden som varken är inom ministerns egen eller ställföreträdande portföljer. Det regleras ingenstans, men enligt den praxis som har vuxit fram inom regeringsarbetet anses den jourhavande ministern ha behörighet att besluta i samtliga ärenden (det behöver dock i så fall ske en politisk avstämning med den ansvariga ministern). Jourhavande minister ska i alla fall besluta, som vanligt, vad som ska tas upp i plenum.

3.6 Budgetarbetet

I 44 § självstyrelselagen stadgas att landskapet Åland har ekonomisk självstyrelse på det sätt som framkommer i lagen. Lagtinget innehar budgetmakten. Landskapsregeringen ska varje år lämna ett förslag till budget till lagtinget senast den 1 november året innan finansåret (kalenderåret). Förslaget arbetas fram med finansministern som ansvarig minister tillsammans med finansavdelningen. Innan budgeten skickas till lagtinget behandlas budgeten i landskapsregeringens plenum.

De flesta skatter som uppbärs på Åland är statliga och ingår i statens budget. I gengäld för de uppgifter som landskapet sköter återför staten varje år medel till Åland genom en särskild avräkning (avräkningsbeloppet) och en skatteavräkning. Detta framgår av 45-49 §§ självstyrelselagen. Avräkningsbeloppet och skatteavräkningen utgör ungefär 75 procent av de totala intäkterna i landskapets budget. Övriga intäkter består av inkomster från landskapets egen verksamhet, exempelvis avgifter för service och avkastning från PAF. Enligt 50 § självstyrelselagen kan lagtinget framställa om extra anslag av staten för osedvanligt stora engångsutgifter och enligt 51 § ska Åland även beviljas tillskott under exceptionella förhållanden.

3.6.1 Budgetprocessen – en överblick

Beslut om budgeten sker i två steg, i ett uppifrån och ned-perspektiv. I första steget fastställs av lagtinget det samlade budgetutrymmet, sedan fördelas utrymmet på de olika momenten.

1. Våren

- Beslut om överskottsmål (omprövas var sjätte år)
- Beslut om kostnadstak de kommande tre åren
- Beräkning av landskapets intäkter
- Preliminära ramar av regeringen per politikområde inför det fortsatta budgetarbetet

2. Hösten

- Anslagsbelopp per moment inom respektive politikområde utifrån vårens preliminära ramar
- Lagtinget kan besluta om omfördelning mellan moment i förhållande till landskapsregeringens förslag, men måste förhålla sig inom kostnadstaket

3.6.2 Finanspolitiska ramverket

Sedan år 2024 tillämpas ett finanspolitiskt ramverk med syfte att lagtinget ska besluta om finanspolitiska mål och riktlinjer för landskapets verksamhet. Enligt 51a § lagtingsordningen har lagtinget möjlighet att besluta om budgetpolitiska mål för landskapets verksamhet för en viss tid efter det följande finansåret. Landskapsregeringen ska enligt landskapslag (2012:69) om landskapets finansförvaltning (finansförvaltningslagen) kapitel 1a överlämna förslag till mål för landskapets finansiella sparande, så kallat överskottsmål samt ett förslag på kostnadstak. Överskottsmålet gäller tills vidare, men ska ses över vart sjätte år. Det ska således inte fattas beslut årligen. Landskapsregeringen ska sedan följa upp lagtingets beslutade överskottsmål minst en gång per år och redovisa hur det uppnås eller hur en återgång till målet ska ske vid avvikelser. Kostnadstaket används i beredningen av budgeten och i genomförandet av den budgeterade verksamheten. Förslag till kostnadstak ska lämnas till lagtinget senast den 15 maj varje år i den så kallade vårbudgeten och avser i normala fall det tredje finansåret efter det nuvarande. Vid ändrade förutsättningar kan även de fastslagna kostnadstaken ändras. Landskapsregeringen ska vid två tillfällen per år redovisa prognoser över landskapets intäkter och kostnader för det innevarande finansåret till lagtinget och förklara väsentliga skillnader mellan budgeterade belopp och beräknat utfall.

3.6.3 Landskapsregeringens budgetbehandling

Den 15 mars ska alla avdelningar och underlydande myndigheter lämna budgetunderlag till landskapsregeringen. Budgetunderlaget är avdelningarnas och myndigheternas bedömning av de finansiella behoven under de tre kommande åren samt en investeringsplan för samma period. Detta använder sedan

landskapsregeringen som underlag för förslaget gällande kostnadstak och ramarna per politikområde, alltså till "vårbudgeten". Med politikområde avses budgetens indelning i förvaltningsområden, inklusive de myndigheter och fristående enheter som lyder under respektive förvaltningsområde. Politikområdena är åtta stycken och budgetramarna är preliminära ramar satta av landskapsregeringen per politikområde inför det fortsatta budgetarbetet. Om lagtinget beslutar om en annan nivå på kostnadstaket än det landskapsregeringen föreslagit kan således budgetramarna ändras.

Politikområdena:

1. Lagtinget och landskapsrevisionen
2. Regeringskansliet, dess underlydande myndigheter (Datainspektionen, Polismyndigheten, Ombudsmannamyndigheten, ÅSUB) och lagberedningen
3. Finansavdelningens förvaltningsområde
4. Social- och miljöavdelningen samt ÅMHM
5. Utbildnings- och kulturavdelningen och de underlydande myndigheterna Högskolan, Folkhögskolan, ÅMI, Gymnasiet och Sjösäkerhetscentrum
6. Näringsavdelningen och den underlydande myndigheten AMS
7. Infrastrukturavdelningen och de underlydande myndigheterna Energimyndigheten och Fordonsmyndigheten
8. Ålands hälso- och sjukvård

I maj/juni skickas budgetanvisningar ut till alla avdelningar och underlydande myndigheter. Budgetanvisningarna ställer upp ramarna för vad avdelningarna och underlydande myndigheterna har att förhålla sig till när de beslutar vad de ska begära i budgeten. Myndigheter ska lämna in budgetförslag till registraturen i slutet av sommaren, det datum som landskapsregeringen bestämt.

Budgetförslaget arbetas fram på finansavdelningen tillsammans med finansministern. Budgetförslaget som läggs fram av finansministern genomgår sedan en noggrann behandling i landskapsregeringen. Många överläggningar hålls för att komma överens och det kan ta upp till 1-2 månader innan överläggningarna når resultat. Beslut tas sedan i landskapsregeringens plenum, med finansministern som föredragande minister. Den första november är slutdatum för budgeten, men en praktisk deadline för färdigställande är runt den 20 oktober, då budgetpropositionen ska hinna tryckas innan den läggs på lagtingsledamötenas bord. Tryckeriet behöver en vecka på sig, så beroende på hur helgerna infaller innebär det att budgeten måste vara på tryckeriet ca 23-24 oktober, men det är även bra om budgeten hinner korrekturläsa innan dess.

Budgetförslaget innehåller en beräkning över landskapets samtliga inkomster och anslag för utgifter samt motiveringstexter och målsättningar. Budgetförslagets struktur har historiskt ändrats flera gånger, men vissa beståndsdelar ska budgeten alltid innehålla enligt finansförvaltningslagens kapitel 2.

Om ett lagförslag ansluts till budgeten ska det överlämnas till lagtinget tillsammans med budgetförslaget eller i alla fall i så god tid att det kan slutbehandlas tillsammans med budgeten.

3.6.4 Lagtingets budgetbehandling och beslut

Enligt 44 § 2 mom. självstyrelselagen är det lagtinget som antar budgeten. Budgeten remitteras enligt 31 § lagtingsordningen till utskott innan den slutliga behandlingen i plenum. Lagtinget fattar sedan beslut om budgeten, vilket vanligen sker i december. De ändringar som görs i landskapsregeringens budgetförslag i lagtinget framkommer i finans- och näringsutskottets betänkanden över respektive budgetförslag. Om lagtinget inte beslutar om budgeten innan finansårets början ska landskapsregeringens förslag gälla tills beslut har fattats, vilket framgår av 51 § lagtingsordningen.

3.6.5 Ändringsbudget

Om det finns behov av att ändra en antagen budget, kan landskapsregeringen ge förslag till ändringsbudget under året. Enligt 14 § finansförvaltningslagen bör föreslagna utgiftsökningar finansieras med motsvarande utgiftsminskningar eller inkomstökningar. Ändringsbudgetförslag får lämnas in högst två gånger per år om inte särskilda skäl finns.

3.6.6 Årsredovisning

Landskapsbokslutet och en förvaltningsberättelse ska enligt 19 § finansförvaltningslagen ingå i den årsredovisning som avses i 25 § landskapslagen (1971:42) om Ålands landskapsregering. Årsredovisningen ska vara en rättvisande bild av hur budgeten förverkligats, om förvaltningens intäkter och kostnader, om landskapets ekonomiska ställning och resultat samt om verksamheten och de åtgärder som vidtagits för att verkställa lagtingets beslut. Årsredovisningen ska överlämnas till Landskapsrevisionen för granskning inom mars månad. Tillsammans med revisionsberättelsen lämnas sedan årsredovisningen till lagtinget inom april månad. Landskapsrevisionen är en oberoende myndighet och regleras genom landskapslagen (2013:25) om Landskapsrevisionen.

3.7 Ministerns politiska och rättsliga ansvar

3.7.1 Politiskt ansvar

Det politiska ansvaret framgår främst av bestämmelserna om parlamentarismen i 4 § lagtingsordningen och 5 § landskapslag (1971:42) om Ålands landskapsregering. Enligt 5 § 2 mom. landskapslagen om Ålands landskapsregering ska ny landskapsregering utses om lagtinget förklarat att landskapsregeringens medlemmar eller någon av dem inte åtnjuter lagtingets förtroende. Det här innebär att medlemmarna ansvarar inför lagtinget för den politik som förs. Ansvaret består både i ett kollektivt ansvar och i ett ansvar för den enskilde medlemmen. Det politiska ansvaret omfattar ärenden som landskapsregeringen har handlagt eller som den borde ha handlagt men där handläggningen av politiska orsaker upplevs som bristfällig. Medlemmen ska även anses bära det politiska ansvaret också för att det egentliga förvaltningsarbetet fungerar inom medlemmens ansvarsområde.

3.7.2 Rättsligt ansvar

Det juridiska ansvaret framgår först och främst av grundlagens (FFS 731/1999) 2 § 3 mom., all utövning av offentlig makt skall bygga på lag och i all offentlig verksamhet skall lag noggrant iakttas. Bestämmelsen innebär att den som utövar offentlig makt alltid ska ha en behörighetsgrund för det. Enligt förarbetena till grundlagen är begreppet offentlig makt mera omfattande än begreppet statsmakten och inbegriper bland annat

kommunerna, samkommunerna (kommunalförbund på Åland), landskapet Åland (Ålands landskapsregering och underlydande myndigheter) och den evangelisk-lutherska kyrkan. Utövandet av offentlig makt inbegriper bland annat ensidiga normgivnings-, rättsskipnings- och förvaltningsbeslut mot privata rättssubjekt och maktmedel mot utomstående. Ministrarna lyder under tjänstemannaansvar.

Närmare bestämmelser om medlemmar av landskapsregeringens juridiska ansvar finns stadgat i 60b § i självstyrelselagen som föreskriver att lantrådet och ledamöter av landskapsregeringen åtalas vid Åbo hovrätt. Enligt 8 § landskapslagen om Ålands landskapsregering ansvarar lantrådet och ledamöterna i landskapsregeringen för sina tjänsteåtgärder enligt allmän lag, vilket avser de brott som definieras i strafflagens (FFS 39/1889) 40 kap. om tjänstebrott.

Det är även möjligt att med hänvisning till 118 § grundlagen i kombination med 4 kap. 2 § 4 mom. och 3 kap. 2 § skadeståndslagen (FFS 412/1974) rikta skadeståndskrav mot landskapet Åland eller enskild medlem av landskapsregeringen för skada som vållats i tjänst genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning.

Om en medlem av landskapsregeringen är av annan åsikt än vad som blir landskapsregeringens beslut kan denna, i enlighet med 6 § landskapslag (1975:58) om ärendenas handläggning i landskapsregeringen, undvika juridiskt ansvar för beslutet genom att till protokollet anteckna avvikande mening och inom fem dagar från beslutsfattandet till registratorkontoret inlämna en reservationskrift som ska fogas till protokollet.

Vid enskild föredragning finns det ingen möjlighet för den beslutsfattande medlemmen av landskapsregeringen att undvika det juridiska ansvaret för ett beslut.

Som minister kan man teckna en ansvarsförsäkring, men det är bra att noggrant kontrollera villkoren för att se om det är lönt.

3.8 Politiskt utsatt ställning

I lagen (FFS 444/2017) om förhindrande av penningtvätt och av finansiering av terrorism (penningtvättslagen) 3 kap. 13 § föreskrivs om åtgärder för kundkontroll i fråga om personer i politiskt utsatt ställning eller en sådan persons familjemedlem eller medarbetare. Den högsta ledningen för instanser som omfattas av skärpta åtgärder för kundkontroll och därmed är rapporteringskyldiga, såsom banker, försäkringsbolag och fastighetsförmedlingsrörelser ska godkänna att ett kundförhållande inleds, ta reda på ursprunget till de medel som hör till kundförhållandet och ordna skärpt och fortlöpande övervakning av kundförhållande. Bakgrunden till kravet på skärpta åtgärder för kundkontroll i fråga om personer i politiskt utsatt ställning är ett internationellt antikorrupsionsarbete. Att ha en betydande position och betydande inflytande är förenat med en risk för att detta missbrukas. Inflytelserika personer har således en större risk att bli delaktiga i korrupsionsbrott.

I penningtvättslagen 1 kap. 4 § 11 punkten är person i politiskt utsatt ställning en fysisk person som *har eller har haft* de offentliga uppdrag som räknas upp i bestämmelsen. Vilka personer som anses vara i politiskt utsatt ställning har också förtydligats i statsrådets förordning om betydande offentliga uppdrag som avses i lagen om förhindrande av penningtvätt och finansiering av terrorism (610/2019).

Följande åländska uppdrag har listats specifikt:

- Medlem av Ålands landskapsregering
- Ålands landshövding
- Lagtingsledamot

I 12 punkten avses med familjemedlem till en person i politiskt utsatt ställning som hans eller hennes:

- Make eller partner som enligt den nationella lagstiftningen i respektive land likställs med make,
- Barn och ett barns make eller partner enligt ovan, och
- Föräldrar.

I 13 punkten avses med medarbetare till en person i politiskt utsatt ställning:

- Varje fysisk person om vilken det är känt att han eller hon är verklig samägare eller förmånstagare i en sammanslutning, näringsidkare eller annan juridisk konstruktion eller har andra nära affärsförbindelser med en person i politiskt utsatt ställning eller med en familjemedlem till en sådan person, och
- Varje fysisk person som är verklig ensamägare till eller förmånstagare i en sammanslutning, näringsidkare eller annan juridisk konstruktion om vilken det är känt att den de facto har upprättats till förmån för en person i politiskt utsatt ställning eller för en familjemedlem till en sådan person.

3.9 Andra institutioners behörighet

I 4 § i lagtingsordningen (2011:97) för Åland hänvisas till att Ålands lagting utövar den lagstiftande och ekonomiska makten inom autonomins behörighet samt att landskapsregeringen utövar regeringsmakten. I självstyrelselagen 3 § 2 mom. anges att landskapets allmänna styrelse och förvaltning ankommer på Ålands landskapsregering och de myndigheter som lyder under den. Det är således lagtinget ensamt som har den lagstiftande makten på Åland, men regeringen kan få förordningsmakt bemyndigat från lagtinget (landskapsregeringen ges i lag rätt att besluta närmare inom ett tydligt avgränsat område).

Domstolarna innehar den dömande makten. Enligt 35 § självstyrelselagen ankommer rättsskipning i landskapet på de domstolar och myndigheter som stadgas i rikslag. Några undantag förekommer i 25 och 26 §§ självstyrelselagen. Exempelvis ska besvär över beslut av myndigheter under landskapsregeringen främst anföras hos Ålands förvaltningsdomstol, men vissa beslut i förvaltningsangelägenheter kan överklagas till landskapsregeringen om det stadgas i landskapslag. Domstolarna är självständiga och förtroendet för dem är viktigt för vårt demokratiska samhälle.

Kommunerna är enligt kommunallag (1997:73) för landskapet Åland 1 § självstyrande.

4 Landskapsförvaltningen

4.1 Den allmänna förvaltningen

4.1.1 Förvaltningens och avdelningarnas ansvarsområden

Ålands landskapsregering bereder och verkställer de frågor som hör till självstyrelsen. Landskapsregeringen utövar förvaltning på alla de områden som enligt självstyrelselagen ska skötas av Åland i stället för av finska staten. Varje del av landskapsregeringens förvaltning ska vara underställd lantrådet eller en minister enligt 2a § landskapslagen (1971:42) om Ålands landskapsregering. I den lagstadgade uppgiften för förvaltningen, enligt 1 § i landskapslagen (1998:70) om Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning (2006/91), att biträda landskapsregeringen ingår att genom beredning av ärenden, budget och lagstiftning verkställa de politiska målen som bland annat framkommer i regeringsprogrammet samt utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland.

Med begreppet "landskapsregeringen" kan menas både det regeringsorgan som svarar inför lagtinget och består av lantrådet och ministrarna, men det kan också avse både regeringsorganet och den allmänna förvaltningen. Landskapsregeringens allmänna förvaltning delas in i avdelningar, byråer och enheter enligt vad som bestäms i landskapsförordning. För närvarande gäller landskapsförordning (2023:131) om landskapsregeringens allmänna förvaltning. Förvaltningen består av ca 300 anställda som delas in i regeringskansliet och lagberedningen samt fem avdelningar. Regeringskansliet och lagberedningen står utanför den egentliga avdelningsindelningen vid landskapsregeringen. I praktiken kan de dock liknas vid avdelningar. Utöver den allmänna förvaltningen finns även separata självständiga myndigheter.

Regeringskansliet har endast en byrå, allmänna byrån. Allmänna byrån delas in i stabsenheten, enheten för rättsliga och internationella frågor, personal- och kommunikationsenheten, digitaliseringsenheten samt servicefunktionen. Vid stabsenheten finns också Ålands representation i Helsingfors. Regeringskansliet leds av förvaltningschefen, vars uppgifter gentemot kansliet kan överföras till en annan av kansliets tjänstemän på beslut av landskapsregeringen. En byråchef förestår enligt landskapsförordningen allmänna byrån, vilket i praktiken är förvaltningschefen. Till regeringskansliets huvudsakliga verksamhetsområden hör enligt 3a § landskapslag (1998:70) om Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning författningensliga frågor, externa relationer, offentlig förvaltning samt allmän ordning och säkerhet. Regeringskansliet ska dessutom inom sitt verksamhetsområde tillhandahålla sakkunnigtjänster till den övriga förvaltningen. Självständiga myndigheter under regeringskansliet är Datainspektionen (DI), Ålands ombudsmannamyndighet (ÅOM), Ålands polismyndighet samt Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB).

Lagberedningens verksamhet regleras av landskapslagen (1972:13) om lagberedningen och landskapsförordningen (1998:121) om lagberedningen. Lagberedningen bereder lag- och andra författningsförslag samt avger utlåtanden i juridiska frågor. Arbetet vid lagberedningen leds av en lagberedningschef.

De övriga avdelningarna leds av avdelningschefer och delas in i byråer. Dessa byråer förestås av en byråchef. Byråernas uppgifter framgår av förordningen. Avdelningscheferna kan även påföra byrån övriga uppgifter. Vissa byråer har även underordnade enheter. Avdelningarnas huvudsakliga verksamhetsområde stadgas i 4 §

LL om Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning och preciseras i landskapsförordningen om landskapsregeringens allmänna förvaltning.

Finansavdelning består av allmänna byrån, budget- och finansieringsbyrån, redovisningsbyrån samt avtals- och pensionsbyrån. Vid redovisningsbyrån finns även löneenheten. Till finansavdelningens huvudsakliga verksamhetsområde hör landskapets ekonomi och den ekonomiska utvecklingen i landskapet. Självständiga myndigheter under finansavdelningen är Landskapets fastighetsverk och Landskapet Ålands pensionsfond.

Social- och miljöavdelningen består av allmänna byrån, socialvårdsbyrån, hälso- och sjukvårdsbyrån samt miljöbyrån. Till social- och miljöavdelningens huvudsakliga verksamhetsområde hör välbefinnandet hos människor, djur och miljön. Självständiga myndigheter under social- och miljöavdelningen är Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) och Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM).

Utbildnings- och kulturavdelningen består av allmänna byrån, utbildningsbyrån, kulturbyrån samt Ålands museum. Vid allmänna byrån finns även enheten Ålands landskapsarkiv och vid Ålands museum finns enheterna Ålands kulturhistoriska museum, Ålands konstmuseum samt kulturarvsenheten. Till utbildnings- och kulturavdelningens huvudsakliga verksamhetsområde hör utbildning och kultur, kulturminnesvård samt idrott. Självständiga myndigheter under utbildnings- och kulturavdelningen är Högskolan på Åland, Ålands folkhögskola, Ålands gymnasium, Ålands kulturdelegation, Ålands musikinstitut och Ålands sjösäkerhetscentrum.

Näringsavdelningen består av allmänna byrån, jordbruksbyrån, fiskeribyran samt skogbruksbyrån. Vid fiskeribyran finns enheten Ålands fiskevårdscentrum, Guttorp, samt vid skogsbyrån finns enheten för jakt- och viltvårdsfrågor. Till näringsavdelningens huvudsakliga verksamhetsområde hör främjandet av näringarna, sysselsättningen och regional balans. Självständig myndighet under näringsavdelningen är Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS).

Infrastrukturavdelningen består av allmänna byrån, transportbyrån och vägnätsbyrån. Vid transportbyrån finns enheterna Ålandstrafiken samt verkstads- och lagerenheten. Vid vägnätsbyrån finns även vägunderhållsenheten. Till infrastrukturavdelningens huvudsakliga verksamhetsområde hör infrastrukturfrågor. Självständiga myndigheter under infrastrukturavdelningen är Fordonsmyndigheten och Ålands energimyndighet.

Ett ärende ska handläggas vid den avdelning till vars verksamhetsområde ärendet hör. Om ärendet berör flera avdelningars verksamhetsområde ska ärendet handläggas vid den avdelning till vilken ärendet huvudsakligen hör. Om oenighet råder om vilken avdelning som ska handlägga ett ärende avgör förvaltningschefen vart ärendet hör. Byråcheferna fördelar uppgifterna mellan tjänstemännen.

4.1.2 Tjänstemännens ställning och uppgifter

Ålands landskapsregerings allmänna förvaltnings och varje enskild tjänstemans främsta uppgift är att säkerställa en god förvaltning genom tillräcklig beredning, lagliga beslut samt tydlig kommunikation och tillgänglig service till ålänningarna. Enligt 8 § landskapslagen om Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning ska tjänstemännen som bereder ett ärende agera självständigt och på eget ansvar. Landskapets

tjänstemän är opolitiska. Det finns på Åland ingen motsvarighet till ministrarnas politiskt tillsatta statssekreterare eller specialmedarbetare i Sverige och Finland.

En tjänsteman utnämns till en tjänst eller ett tjänsteförhållande genom ett beslut av en myndighet efter det att den som ska utnännas har gett sitt samtycke till det. En tjänst ska i regel ledigförklaras offentligt, och till tjänsten ska utnännas den sökande som är mest kompetent och lämplig enligt de utnämningsskäl som anges i grundlagen. De allmänna utnämningsskälerna för offentliga tjänster är enligt 125 § grundlagen skicklighet, förmåga och beprövad medborgerlig dygd. Finlands grundlag och tjänstemannalagen (1987:61) reglerar tjänstemannens verksamhet.

Mer detaljer om de olika chefernas anställningsförfaranden, befogenheter och skyldigheter bestäms i delegeringsbeslut.

Förvaltningschefen

Förvaltningschefen är som namnet avslöjar den högsta ansvarige tjänstemannen på landskapets allmänna förvaltning. Förvaltningschefens ansvar och uppgifter framkommer av landskapslag om Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning. I 2a § stadgas förvaltningschefens uppgifter. Förvaltningschefen ska leda, utveckla och övervaka verksamheten inom förvaltningen och samordna avdelningarnas verksamhet samt att se till att verksamheten generellt är ändamålsenlig. Förvaltningschefen behöver således hålla sig informerad om förhållandena i hela den allmänna förvaltningen men även andra delar av landskapsregerings förvaltning och underlydande myndigheter. Förvaltningschefen ansvarar för att reformera administrationen och att större utvecklingsprojekt genomförs.

Förvaltningschefen leder regeringskansliet, men landskapsregeringen kan genom ett beslut överföra ansvaret för detta till en annan tjänsteman vid regeringskansliet. Förvaltningschefen handlägger även personalärenden som gäller anställande av avdelningschefer, ärenden som gäller uppsägning, förflyttning och omplacering av avdelningschefer eller disciplinära åtgärder mot avdelningschefer samt ärenden som gäller organisatoriska frågor.

Förvaltningschefen har rätt att närvara när tjänstemän föredrar ärenden för avgörande och har även rätt att yttra sig vid dessa tillfällen. Förvaltningschefen har rätt att på landskapsregerings vägnar ta emot delgivningar.

När förvaltningschefen är förhindrad att fullgöra sina uppgifter kan landskapsregeringen utse en annan tjänsteman vid den allmänna förvaltningen att fullgöra de uppgifter som ankommer på förvaltningschefen. Detta beslut kan avse alla uppgifter eller bara en del av dem.

Förvaltningschefen utses av landskapsregeringen under en femårsperiod. Utöver de allmänna uppsägningsskäl som råder för landskapets tjänstemän får förvaltningschefen sägas upp då han eller hon förlorar landskapsregerings förtroende.

Avdelningschefer

Varje avdelning leds av en avdelningschef. Om verksamheten förutsätter det kan landskapsregeringen besluta att ansvaret för vissa av de arbetsuppgifter som ingår i ledningen av avdelningen överförs till en annan tjänsteman på avdelningen. Av beslutet ska framgå vilka arbetsuppgifter beslutet gäller.

Avdelningschefens ansvar och uppgifter framkommer av landskapslag om Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning. I 5 § stadgas avdelningschefens uppgifter. I det ingår att bistå och informera landskapsregeringen samt ansvarig minister om ärenden som handläggs vid avdelning samt övriga uppgifter vid avdelningen. Avdelningschefen fördelar avdelningens ärenden och andra uppgifter mellan byråerna samt är ansvarig för ärendenas prioritetsordning. Avdelningschefen handlägger personalärenden vid avdelningen gällande anställning och personalens rättigheter och skyldigheter. Avdelningschefen ska bistå förvaltningschefen att leda arbetet inom förvaltningen. Avdelningschefen har rätt att närvara när tjänstemän vid avdelningen föredrar ärenden för avgörande och har även rätt att yttra sig vid dessa tillfällen.

En avdelningschef kan tillsättas under viss tid och anställningsärendet handläggs av förvaltningschefen. Utöver de allmänna uppsägningsgrunder som råder för landskapets tjänstemän får avdelningschefen sägas upp då det med hänsyn till tjänstens natur finns ett godtagbart och motiverat skäl till uppsägningen.

Under avdelningscheferna lyder byråchefer samt enhetschefer. Byråcheferna leder och fördelar arbetet vid byrån och har huvudansvaret att föredra ärenden för beslut. Byråchefen ska hålla avdelningschefen och ansvarig minister informerad om ärenden som handläggs vid byrån.

Lagberedningschef

Lagberedningschefen leder arbetet vid lagberedningen. Enligt landskapslagen (1972:13) om lagberedningen kan tjänsten besättas för viss tid. Utöver de allmänna uppsägningsgrunder som råder för landskapets tjänstemän får lagberedningschefen sägas upp då det med hänsyn till tjänstens natur finns ett godtagbart och motiverat skäl till uppsägningen.

Rättschef

Vid regeringskansliet finns en rättschef med uppgift att övervaka lagligheten inom landskapsregeringens allmänna förvaltning. Rättschefen är även skyldig att avge utlåtande över lagligheten av en åtgärd som landskapsregeringen planerar att vidta. Rättschefen ansvarar för arbetet vid enheten för rättsliga och internationella frågor.

Enhetschef vid stabsenheten

Vid regeringskansliet finns en enhetschef som är ansvarig för stabsenheten. Stabsenheten fungerar som både som praktiskt stöd till landskapsregeringen och ger rådgivning bland annat gällande protokollsfrågor samt handlägger ärenden avseende bland annat självstyrelseutveckling, samordning av nordiska frågor och kommunala frågor, jämställdhet/likabehandling samt integration. Enheten bistår även genom Ålands representation ministrarna med kontakterna till Helsingfors.

4.1.3 Tjänstemännens rättsliga ansvar

Tjänstemän som antingen i egenskap av beslutsfattare eller som föredragande utövar offentlig makt bär inget politiskt ansvar för sin ämbetsutövning. Däremot har tjänstemän ett juridiskt ansvar. I grundlagen (1999:731) finns allmänna regler som gäller all tjänstemannaverksamhet. Enligt 2 § 3 mom. grundlagen ska all utövning av offentlig makt bygga på lag och i all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas. Denna grundlagsbestämmelse förstärks och kompletteras av bestämmelserna i 118 § grundlagen, en tjänsteman svarar för att hans eller hennes ämbetsåtgärder är lagliga. Tjänstemannen svarar också för sådana beslut i ett kollegialt organ som tjänstemannen i egenskap av medlem av organet har biträtt. En föredragande som inte har reserverat sig mot beslutet svarar för det som har beslutats på föredragningen. Även i 4 § förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland finns en allmän bestämmelse om att myndigheterna enbart ska använda sina befogenheter till syften som är godtagbara enligt lag.

Tjänsteansvar gäller tjänstemän i allmänhet, vilket innebär samtliga tjänstemän som står i sådant offentligrättsligt anställningsförhållande till landskapet som avses i tjänstemannalagen (1987:61) för landskapet Åland. Enligt lagens 2 § är tjänsteman 1) den som är utnämnd eller förflyttad till tjänst (ordinarie tjänsteman), 2) den som är antagen i tjänst på provotid (tjänsteman på provotid), 3) den som är antagen såsom interimistisk handhavare av tjänst eller vikarie (tjänsteförrättande tjänsteman), eller 4) den som är antagen såsom tillfällig tjänsteman (tillfällig tjänsteman).

I enlighet med grundlagens stadganden om ansvar för ämbetsåtgärder kan man skilja mellan tre huvudsakliga grunder för tjänsteansvar, som även gäller landskapets tjänstemän.

1. Tjänstemannens ansvar för sitt eget felaktiga beslut eller övriga tjänsteåtgärder eller försummande av tjänsteskyldighet;
2. Tjänstemannens ansvar för ett lagstridigt eller övrigt felaktigt beslut i ett kollegialt organ som tjänstemannen i egenskap av medlem av organet biträtt till;
3. Föredragandens ansvar för vad på hans eller hennes föredragning har beslutats. Föredraganden bär tjänsteansvar för felfriheten hos sin egen föredragning, tillräcklig utredning av substans- och rättsfrågor samt för att innehållet i föredragningen är lagenligt, och likaså för att den expedition som uppgörs över beslutet motsvarar detta. Dessutom ansvarar han eller hon också för lagligheten hos ett beslut som fattas på basis av föredragningen, även om detta skulle avvika från föredragandens åsikt om föredraganden inte har reserverat sig mot beslutet genom att uttryckligen anmäla sin avvikande åsikt till att antecknas i protokollet eller expeditionen. Föredragandes ansvar utsträcker sig inte till att direkt omfatta beredningen av ett ärende. Om föredragningen dock grundar sig på en annan persons beredning, är det den föredragande tjänstemannens skyldighet att tillräckligt omsorgsfullt sätta sig in i den. Föredraganden är ansvarig för innehållet även i sådan föredragning som grundar sig på annan persons beredning. Av denna anledning är föredraganden också skyldig att övervaka, att den beredning som utförts av en annan person är lagenlig och tillräcklig. Försummelse av denna övervakningsskyldighet kan leda till realiserande av tjänsteansvaret.

Enligt 118 § 3 mom. grundlagen har var och en som har lidit rättskränkning eller skada till följd av en lagstridig åtgärd eller försummelse av en tjänsteman eller någon som sköter ett offentligt uppdrag, enligt vad som bestäms genom lag, rätt att yrka att denna döms till straff samt kräva skadestånd av det offentliga samfundet, av tjänstemannen eller den som sköter det offentliga uppdraget.

Ärenden som handläggs inom den allmänna förvaltningen bereds självständigt och på eget ansvar av den tjänsteman som handlägger ärendet, med beaktande av att beredningen av ärenden som ska avgöras vid landskapsregeringens sammanträde ska ske i samråd med den medlem av landskapsregeringen som är ansvarig för byrån, vilket stadgas i 8 § landskapslag (1998:70) om Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning.

Eftersom ministern och inte tjänstemannen är föredragande vid landskapsregeringens sammanträden (plenium) har tjänstemannen inget ansvar för beslutet, vilket innebär att det inte heller finns någon möjlighet eller behov av att meddela avvikande mening till beslutet. Däremot innehar en tjänsteman, i enlighet med grundlagen, alltid ett ansvar för sin egen verksamhet. Eftersom beredningen av ärenden som ska avgöras vid sammanträde enligt 8 § landskapslagen om Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning ska ske i samråd med medlem av landskapsregeringen finns det en risk för att det kan uppstå situationer där medlem anser att föredragningen ska se ut på ett visst sett medan ansvarig tjänsteman anser att en sådan beredning inte är juridiskt korrekt. I en sådan situation har tjänstemannen möjlighet att avsäga sig det juridiska ansvaret även för sin del av beredningen genom att upprätta en promemoria där det ska framgå vilka delar av beredningen som tjänstemannen anser att inte är juridiskt korrekta. Det avvikande yttrandet ska registreras till ärendet och delges beslutsfattaren (landskapsregeringens medlemmar vid pleniföredragningen).

Vid enskild föredragning

Vid enskild föredragning har föredragande tjänsteman, i enlighet med 6 § landskapslag (1975:58) om ärendenas handläggning i landskapsregeringen, rätt att till protokollet anteckna skiljaktig mening jämte kortfattad motivering därtill om medlem av landskapsregeringen vid föredragningen avgjort ärendet annorlunda än föredraganden föreslagit. Om sådan anteckning inte har gjorts anses föredraganden ha biträtt beslutet.

Vid tjänstemannaföredragning

Vid tjänstemannaföredragning finns ingen möjlighet att meddela avvikande mening. Detta eftersom det i 10b § landskapslagen om Ålands landskapsregering föreskrivs att om beslutande tjänsteman vid tjänstemannaföredragning inte godkänner föredragandens förslag till beslut, ska ärendet föredras inför vederbörande medlem av landskapsregeringen.

4.2 Ministrarnas roll i förhållande till den allmänna förvaltningen

Enligt 1 § 2 mom. i LL om Ålands landskapsregering ansvarar en minister för de avdelningar och enheter inom landskapsregeringens allmänna förvaltning såsom det anges i det av lagtinget senast antagna handlingsprogrammet. Enligt 13 § har lantrådet eller den ledamot som förordnas i lantrådets ställe rätt att närvara vid landskapsregeringens underordnade förvaltningsorgans sammanträden.

Avdelningscheferna leder arbetet på avdelningarna och organiserar arbetet. Ministrarna är inte chefer över avdelningarna eller tjänstemännen i direkt mening, men utför ledarskap genom att vara uppdragsgivare och ska leda förvaltningen i generell mening. Eftersom landskapsregeringen saknar politiska tjänstemän är

arbetsförhållandet mellan ministrarna och avdelningscheferna av stor vikt för ett konstruktivt arbete. En fungerande relation bygger på ömsesidig respekt för varandras roller.

4.3 De underlydande myndigheterna och deras oberoende

Myndigheterna under landskapsregeringen inrättas och regleras av landskapslagar gällande respektive myndighet. Där regleras myndighetens ansvar, uppgifter och ledning. Myndigheterna är fristående och självständiga, men visst rum för styrning finns i och med att myndigheterna lyder under landskapsregeringen och landskapsregeringen således är ansvariga för myndigheternas funktion. Detta ter sig dock främst genom utnämningmakten till styrelser och/eller myndighetschefer. Landskapsregeringen eller enskilda ledamöter får dock inte anvisa hur myndigheter ska besluta i enskilda ärenden eller andra beslut. Så kallat ministerstyre är inte tillåtet. Landskapsregeringens budgetarbete påverkar också myndigheterna. Det finanspolitiska ramverket delas upp i åtta politikområden. Med politikområde avses budgetens indelning i förvaltningsområden, inklusive de myndigheter och fristående enheter som lyder under respektive förvaltningsområde. Myndigheternas indelning under förvaltningsområde och under den allmänna förvaltningens avdelningar framgår i avsnitt [3.6.3 Landskapsregeringens budgetbehandling](#) samt bilagan [Organisationsschema över underlydande myndigheter](#).

Landskapsregeringen tillsätter styrelsen eller direktionen för myndigheterna under landskapsregeringen om sådan finns. Tillsättningen ska vara kompetensbaserad. Styrelsemedlemmarna är inte anställda, utan har en förtroendeställning, och får således ett arvode för sitt uppdrag. Myndighetschefen/direktören tillsätts av landskapsregeringen, alternativt styrelsen. Styrelsens mandat regleras i myndighetslagen.

Enligt 13 § landskapslagen om Ålands landskapsregering har lantrådet eller den ledamot lantrådet förordnar i sitt ställe rätt att närvara vid landskapsregeringens underordnande förvaltningsorgans sammanträden. Detta innebär inte att de får delta i beslutsfattandet, men det betyder att landskapsregeringens tillsynsansvar stärks. Beslutsfattarna vid myndigheten bär det juridiska ansvaret och ska således agera som lagen förutsätter, inte enligt landskapsregeringens önskemål eller politiska åsikter.

I exempelvis landskapslag (2011:114) om hälso- och sjukvård 5 § 4 mom. stadgas att hälso- och sjukvårdsdirektören och ledningsgruppens övriga medlemmar, hälso- och sjukvårdsministern samt den tjänsteman som landskapsregeringen utser har närvaro- och yttranderätt i Ålands hälso- och sjukvårds styrelse.

4.4 Landskapsägda bolag och ägarpolicy

Det finns en [ägarpolicy med riktlinjer för landskapsägda bolag](#) som gäller de bolag som landskapet äger helt eller har andelar i.

5 Centrala principer för myndighetsverksamhet

5.1 Principerna för god förvaltning

Principerna för god förvaltning ska följas i all offentlig myndighetsverksamhet. God förvaltning stärker medborgarnas förtroende för den offentliga förvaltningens verksamhet.

Grunderna till god förvaltning finns inskrivet i 21 § i Finlands grundlag (FFS 731/1999), var och en har:

- Rätt att få sin sak prövad sakenligt av en behörig myndighet och utan befogat dröjsmål
- Rätt att bli hörd vid handläggningen
- Rätt att få ett motiverat beslut
- Rätt att söka ändring i beslutet

Europeiska unionens stadga om grundläggande rättigheter innehåller också krav på god förvaltning.

De krav som ställs på behandlingen av ärenden finns i kapitel 5 i förvaltningslagen (2008:9).

Principerna för god förvaltning på Åland:

- Legalitetsprincipen – allt det som den offentliga makten utför och gör ska bygga på lag
- Jämlikhetsprincipen – alla är lika inför lagen
- Ändamålsbundenhetsprincipen – myndigheterna ska använda sina befogenheter endast för syften som är godtagbara enligt lag
- Objektivitetsprincipen – förvaltningen ska vara opartisk och sköta sina uppgifter korrekt
- Proportionalitetsprincipen – myndigheternas åtgärder ska stå i proportion till sitt syfte
- Förtroendeskyddsprincipen – myndigheterna iakttar lag, står fast vid beslut, följer rättspraxis och förbudet mot retroaktiv lagstiftning

Principerna för god förvaltning ska således iakttas i förvaltningsärenden som:

- Ansökningsärenden, exempelvis jordförvärvstillstånd, hembygds- och näringsrätt, skogsavverkning samt arbetsansökningar och upphandlingar
- Normativa beslut
- Tillsynsärenden
- EU-ärenden, exempelvis notifieringar och utlåtanden
- Utlåtanden/yttranden, exempelvis till domstolar, Justitiekanslern, sakkunnigutlåtanden
- Förvaltningsklagomål om felaktighet tjänsteåtgärd eller försummelse
- Arbetsrelaterade dokument/beslut, exempelvis delegeringsbeslut, budgetansvar, arbetsstyrande direktiv och anvisningar
- Ställningstaganden, beslut om exempelvis försäljning eller köp av egendom, byggande av väg
- Utlåtanden, som skrivelser till lagtinget eller utlåtanden mellan avdelningar
- Övrigt, som underrättelser, interna rapporter

5.2 Rättsstatsprincipen och legalitetsprincipen

All utövning av offentlig makt ska bygga på lag och i all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas. I 2 § 3 mom. i grundlagen stadgas rättsstatsprincipen och legalitetsprincipen som i väsentlig grad anknyter till rättsstatsprincipen. Tillämpningen av rättsstatsprincipen förutsätter att den som utövar offentlig makt alltid har

en behörighetsgrund som i sista hand återgår på en av riksdagen eller lagtinget stiftad lag. En myndighet kan således inte ha behörighet att utöva offentlig makt om inte behörigheten uttryckligen föreskrivs på lagnivå. Detta gäller även landskapsregeringen och ministrarnas maktutövning.

Även i 2 § lagtingsordningen för Åland (2011:97) behandlas demokrati och rättsstatsprincipen: Den offentliga makten inom autonomin tillkommer folket som företräds av Ålands lagting. All utövning av offentlig makt ska bygga på lag. I all offentlig verksamhet ska lag noggrant iakttas

5.3 Anti-korruption – objektivitetsprincipen

Ålands landskapsregering har en [anti-korruptionspolicy](#).

Med korruption avses missbruk av makt och inflytande samt beteenden som är oförenligt med lag. Exempel på korruption är:

- Missbruk av tjänsteställning eller att ge, begära eller ta emot mutor för att utföra tjänster
- Att utnyttja sin tjänsteställning för att uppnå otillbörlig fördel för egen eller annans vinning
- Att besluta i ärenden där en tjänsteman eller en närstående har personliga intressen (jäv)
- Favorisering
- Hot och tvång genom våld
- Missbruk av konfidentiell information
- Förvanskning av fakta
- Olaglig uppföljning och övervakning
- Att kringgå lagar och bestämmelser
- Att försumma skyldigheter och fördröja ärenden
- Orättvisa och osakliga metoder gentemot anställda

Utöver denna direkt olagliga korruption finns beteenden som är oetiska och därmed olämpliga eftersom det äventyrar landskapsregeringens trovärdighet både inom organisationen och ute i samhället. Därför tas även oetiskt beteende upp i detta sammanhang. Ålands småskalighet kan ibland medföra ännu svårare utmaningar.

Landskapsregeringens tjänstemäns och ministrars beteende ska vara förenligt med de värdegrunder som landskapsregeringen arbetar utifrån. Exempel på oetiskt beteende i tjänsten är:

- Att ge eller ta emot en penninggåva, presentkort, entrébiljetter och liknande som är att jämföra med kontanter
- Att ge eller ta emot penninglån, borgensåtaganden, eftergift av fodring, amortering, ränta och liknande på villkor som inte är marknadsmässiga
- Att ge eller ta emot arbete eller leverans av varor eller tjänster för privat ändamål och på villkor som inte är marknadsmässiga
- Att förena ett uppdrag med villkor om motprestation som inte är godkänt av mottagarens arbets- eller uppdragsgivare
- Att ge eller ta emot en dold provision
- Att förfoga över fordon, båt, fritidsbostad eller liknande för privat bruk
- Att nyttja en helt eller delvis betald nöjes- eller semesterresa

Vid misstanke om korruption (till exempel genom att någon på ett olagligt eller oetiskt sätt försöker påverka ministrarnas i sitt uppdrag), ska detta rapporteras till förvaltningschefen.

5.4 Jäv – objektivitetsprincipen

Rättsprinciperna inom förvaltningen framgår av förvaltningslagens 4 §, enligt den ska bland annat myndigheternas åtgärder vara opartiska. Denna bestämmelse uttrycker den så kallade objektivitetsprincipen, vilket är grunden för jävsbestämmelserna. Syftet med jävsreglerna är huvudsakligen att garantera verksamhetens objektivitet. Jävsreglerna som till sin karaktär är preventiva ska förhindra obehörigt inflytande i enskilda fall. En person är själv skyldig att inse när jäv föreligger. Frågan om jäv avgörs inte endast utav om personen de facto är jävig utan det räcker att *opartiskheten objektivt sett kan ha riskerats*. Om en jävig person har deltagit i handläggningen av ett ärende har det skett ett formellt fel som inverkar på handlingens juridiska giltighet.

Enligt förvaltningslagens 1 § tillämpas lagen på landskapets myndigheter, kommunala myndigheter och till Ålands lagting ansluten förvaltning (myndighet). Lagen ska också tillämpas vid landskapets affärsverk då de sköter offentliga förvaltningsuppgifter samt på andra juridiska och fysiska personer då de genom landskapslag eller med stöd av landskapslag sköter offentliga förvaltningsuppgifter. Bestämmelser om jäv finns huvudsakligen i förvaltningslagens 24 och 25 §§. 24 § 1 mom. föreskriver att en tjänsteman inte får delta i eller närvara vid behandlingen av ett ärende om han eller hon är jävig. Bestämmelser om jäv för tjänstemän gäller också ledamöter i ett kollegialt organ och andra som deltar i behandlingen av ett ärende samt den som förrättar inspektion. Förvaltningslagens bestämmelser om att jävsregler ska även tillämpas på ledamöter i ett kollegialt organ, vilket inkluderar ministrarna i landskapsregeringen. Det som framöver benämns tjänstemän inkluderar således även ministrarna.

Förutom i förvaltningslagen finns även bestämmelser om jäv i annan lagstiftning. Exempelvis finns i 15 § lagtingsordningen (2011:97) för Åland bestämmelser om jäv för lagtingsledamöter och 43 § kommunallagen (1997:73) för landskapet Åland innehåller bestämmelser om jäv för fullmäktigeledamöter.

5.4.1 Olika former av jäv

I 24 § 2 mom. förvaltningslagen stadgas om grunderna för när jäv föreligger. En tjänsteman är jävig vid vissa situationer:

- 1) om saken angår tjänstemannen själv, tjänstemannens make, sambo, föräldrar, barn eller syskon eller någon annan närstående (sakägar-/parts-/delaktighetsjäv),
- 2) om ärendets utgång kan väntas medföra synnerligen nytta eller skada för tjänstemannen själv eller någon närstående (intresse-/närståendejäv),
- 3) om tjänstemannen eller någon närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerligen nytta eller skada av ärendets utgång (ställföreträdarjäv)
- 4) om ärendet väckts hos myndigheten genom överklagande eller på grund av tillsyn över en annan myndighet och tjänstemannen tidigare hos den andra myndigheten har deltagit i den slutliga handläggningen av ett ärende som rör saken (tvåinstansjäv),
- 5) om tjänstemannen har fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon i saken (ombudsjäv) eller

- 6) om det finns någon annan omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för tjänstemannens opartiskhet i ärendet (delikatessjäv/jäv enligt generalklausulen).

Sakägar-, parts- eller delaktighetsjäv innebär i korthet att en tjänsteman inte får hantera sina egna eller närståendes ärenden. En tjänsteman eller minister kan exempelvis inte hantera sin egen eller någon närståendes ansökan om jordförvärvstillstånd. Ofta är det i den här typen av jävsärenden enkelt att konstatera att jäv föreligger. Lagtingets lagutskott berörde begreppet närstående i sitt betänkande om ny förvaltningslag. Utskottet ansåg bland annat att begreppet får sitt innehåll via rättspraxis och samhällsutvecklingen, bland annat som en följd av de olika familjekonstellationer som förekommer i samhället. Bedömningen är beroende av det enskilda fallet.

Intresse och/eller närståendejäv avser andra intressekonflikter än sådana som beror på att tjänstemannen är sakägare. Gränsdragningen mellan sakägar- och intressejäv är alltid en tolkningsfråga. Vid intressejäv går bedömningen utanför rent juridiska fördelar. En förutsättning för att intressejäv ska kunna konstateras är att handläggningen medför synnerligen nytta eller skada, nyttan eller skadan får således inte vara obetydlig. Exempelvis har det i dylika fall ansetts att en tjänsteman inte kan handlägga ett förvaltningsärende för ett bolag där han eller hon äger ett betydande antal aktier. En mindre andel aktier i bolaget innebär inte automatiskt jäv om inte åtgärden innebär en synnerligen nackdel eller fördel för aktieägarna.

Ställföreträdarjäv innebär att en tjänsteman har en bisyssla där han eller hon företräder en fysisk eller juridisk person som direkt berörs av ett ärende. Det kan exempelvis handla om att vara utsedd till förmyndare, god man eller förvaltare för en fysisk person eller att tjänstemannen sitter i styrelsen för ett bolag.

Tvåinstansjäv rör situationer där en tjänsteman har deltagit i den slutliga handläggningen av samma ärende i en underordnad myndighet. Syftet är att en tjänsteman inte ska hantera ett ärende som han eller hon redan har bildat sig en uppfattning om vilket kan påverka tjänstemannens möjlighet att agera förutsättningslöst. Vanligtvis kan sådana här situationer uppstå om en tjänsteman byter arbetsplats. En förutsättning för att tvåinstansjäv ska förekomma är att tjänstemannen deltagit i den slutgiltiga handläggningen av ett ärende. Jäv förekommer således inte om en tjänsteman har deltagit endast i beredningen av ett ärende vid en understående myndighet men inte varit del av den slutliga handläggningen i form av beslutande, föredragande eller på något annat sätt varit del i avgörandet.

Ombudsjäv avser situationer där en tjänsteman, mot ersättning eller ej, har biträtt en part i ärendet. Tjänstemannen kan om så är fallet inte handlägga ärendet men begränsningen berör endast det specifika fallet. Exempelvis kan inte en tjänsteman bistå en part med att upprätta ansökningshandlingar och sedan behandla det inkomna ärendet hos myndigheten.

Delikatessjäv eller jäv enligt generalklausulen syftar till att täcka in sådant som inte direkt omfattas av de specifika jävssituationerna och där tilltron till tjänstemannens eller ministerns opartiskhet kan äventyras. Således ska den tillämpas så att opartiskheten bevaras men inte så att tjänstemän kan jäva sig eller förklaras jävig utan att skäl föreligger. Det kan exempelvis röra sig om att personen är vän eller ovän med den som ärendet berör, står i till exempel ekonomiskt beroende till den som ärendet berör eller någon som har intresse

i ärendet, har tidigare suttit i en bolagsstyrelse som kan gynnas eller missgynnas av beslutet eller att personen av särskilda skäl är ideellt engagerad i saken.

Enligt 24 § 4 mom. förvaltningslagen kan från jäv bortses när frågan om opartiskhet saknar betydelse. Åtgärder som har betydelse för handläggningen av ett ärende är förutom beslutsfattandet även åtgärder som omedelbart föregår avgörandet i ärendet och som kan påverka dess innehåll. Vanligt kansliarbete och rutinåtgärder har inte ansetts vara av betydelse för handläggningen även om försiktighet också ska råda rörande sådant arbete. Avslutningsvis kan nämnas att högsta förvaltningsdomstolen i allmänhet har ansett att det inte är jämförelsevis lika problematiskt att en tjänsteman anmäler jäv utan laglig grund som att jäv förekommer och tjänstemannen ändå deltar i beslutet.

5.4.2 Anmälan om jäv

I 25 § 3 mom. förvaltningslagen behandlas avgörande av jäv i kollegiala organ. Om någon i ett kollegialt organ känner till en omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom eller henne ska personen självmant ge det till känna. Har fråga om jäv uppkommit i ett kollegialt organ ska organet genast besluta i jävsfrågan. Ett kollegialt organ beslutar också om någon annan som har rätt att närvara är jävig. Den som jävet gäller ska delta i avgörandet av jävsfrågan och om jäv anses föreligga ska den jävige avlägsna sig från mötet under den tid ärendet behandlas. Skillnaden mellan jäv för tjänsteman och för ledamot av ett kollegialt organ är således att det är organet som avgör om jäv föreligger, dock har ledamoten i det kollegiala organet en skyldighet att självmant ange en omständighet som kan innebära att jäv föreligger.

5.5 Offentlighetsprincipen

Offentlighetsprincipen har gamla anor i Norden och baserar sig på tanken att alla ska ha rätt att få information om den offentliga maktutövningen och myndigheternas verksamhet. Syftet med offentlighetsprincipen är att trygga rättssäkerheten, möjliggöra för medborgarna att delta i och påverka beslut samt göra det möjligt att övervaka den offentliga maktutövningen och fördelningen av offentliga medel.

I allmänhet gäller offentlighetspresumtion, vilket innebär att man kan anta att alla handlingar som innehas av myndigheter är offentliga om dessa inte uttryckligen är sekretessbelagda. För att undanta en handling från offentlighet krävs lagstöd. Myndigheter får inte begränsa offentlighet utan lagstöd och inte mer än vad som är nödvändigt. En enskild behöver inte anföra grunder för att en handling eller uppgift är offentlig eller motivera sin begäran om information.

Det finns bestämmelser om offentlighet i offentlighetslagen (2021:79) för Åland, men det finns även i Finlands grundlag 12 § 2 mom. bestämmelser om handlingars offentlighet. I offentlighetslagen finns generella bestämmelser om rätten att ta del av myndighetshandlingar men bestämmelser som påverkar den rätten finns också i ett stort antal andra landskapslagar.

Handlingar och deras offentlighet

I 2 kapitlet i offentlighetslagen finns bestämmelser om när myndighetshandlingar blir offentliga. En handling är en framställning i skrift eller bild samt en upptagning som endast med tekniska hjälpmedel kan läsas eller avlyssnas eller uppfattas på något annat sätt. En myndighetshandling är en handling som förvaras hos en myndighet och som antingen ska anses ha inkommit till eller upprättats av en myndighet. Vissa handlingar

anses inte vara myndighetshandlingar och är helt undantagna från offentlighetslagens tillämpning. Exempel på myndighetshandlingar är beslut, utgående skrivelser, inkommande skrivelser som leder till beslut/yttrande eller som är av väsentlig art för ärendet, avtal, fakturor m.m. Privata handlingar, utkast, minnesanteckningar, handlingar uteslutande för intern användning, loggar och handlingar gällande en uppgift åt en enskilds räkning är inte en myndighetshandling. Myndigheter definieras i 4 § offentlighetslagen.

EU:s dataskyddsförordning (GDPR) hindrar i regel inte att personuppgifter i offentliga myndighetshandlingar lämnas ut. Dock ställer GDPR krav på behandling av personuppgifter.

Handlingssekretess och tystnadsplikt

Kapitel 5 i offentlighetslagen innehåller bestämmelser om sekretess och tystnadsplikt. Om en handling ska anses vara sekretessbelagd så ska det finnas en sekretessgrund i offentlighetslagen eller speciallag. Sekretess gäller också mellan myndigheter om det inte finns en sekretessbrytande bestämmelse. Sekretessbelagda handlingar ska hanteras enbart av de vid myndigheten som behöver hantera handlingarna med tanke på arbetsuppgifterna. Lagtingets utskott har rätt att få även sekretessbelagda handlingar i ärenden de behandlar.

Det är förbjudet att visa upp eller på något sätt till en utomstående lämna ut en sekretessbelagd myndighetshandling eller en kopia eller en utskrift av en sådan handling. Detta gäller inte den offentliga delen av myndighetshandlingen, förutsatt att det är möjligt att lämna ut den offentliga delen utan att den sekretessbelagda delen röjs (handlingssekretess). Det är förbjudet att röja en myndighetshandlings sekretessbelagda innehåll eller en uppgift som vore sekretessbelagd om den ingick i en myndighetshandling samt en uppgift som erhållits i samband med verksamhet hos myndigheten och för vilken tystnadsplikt föreskrivs genom lag (tystnadsplikt). Det är förbjudet att använda uppgifter som är föremål för handlingssekretess eller tystnadsplikt för att skaffa sig själv eller någon annan en fördel eller för att skada någon annan (förbud mot utnyttjande). Ministrar och förtroendevalda (ej lagtingsledamöter) är föremål för dessa begränsningar och skyldigheter.

Det är straffbart att bryta mot bestämmelserna om handlingssekretess, tystnadsplikt och förbud mot utnyttjande.

I 21 § offentlighetslagen stadgas om sekretessbelagda myndighetshandlingar. Sekretessgrunderna är detaljerade och räknas upp i 22 punkter. I 22 § offentlighetslagen föreskrivs att handlingar som inkommer till en myndighet från en myndighet i riket är sekretessbelagda om handlingarna är sekretessbelagda i rikslagstiftningen. Detsamma gäller handlingar som upprättas av en myndighet om ärendet anknyter till ett ärende hos en riksmyndighet och offentliggörandet skulle medföra att uppgifter som är sekretessbelagda enligt rikslagstiftningen röjs.

6 Lagstiftningsprocessen

6.1 Olika lagstiftningstekniker

Åländsk behörighet

- Behörigheten är åländsk och man stiftar en åländsk lag.
- Lagarna innehåller dock ofta även bestämmelser som är rikets behörighet, som exempelvis besvär.

Åländsk behörighet men man antar en blankettlag

- Stiftar en lag som säger att rikets lag ska gälla också på Åland med (eller utan) vissa villkor. Ofta är villkoren att de uppgifter som sköts av en riksmyndighet på Åland ska skötas av en landskapsmyndighet i stället.
- Innebär att området regleras på samma sätt på Åland som i Finland.
- Bra att använda gällande lagstiftning som uppdateras ofta och där behov av speciallösningar inte finns.

Blandad behörighet men man antar en blankettlag

- Samma som ovan men behörigheten är delad. I lagen finns områden med både riksbehörighet och åländsk behörighet.

Blandad behörighet men man antar en åländsk fulltextlag

- Självstyrelselagen 19 § 3 mom. stadgar att "I en landskapslag kan för vinnande av enhetlighet och överskådlighet upptas stadganden av rikslagstiftningsnatur som i sak överensstämmer med motsvarande stadganden i rikslag. Upptagande av sådana stadganden i en landskapslag medför inte ändring i fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet."
- Följer alltså rikslagen till de delar det är Finlands behörighet. Om en paragraf eller ett moment med rikets behörighet ändras i riket så gäller den ändringen direkt från ikraftträdandet också på Åland även om inte den åländska lagen hunnit ändra.
- Till den del det är åländsk behörighet är det fritt fram att utforma egna bestämmelser.

Valet av lagstiftningsteknik påverkar inte behörighetsfördelningen eller förvaltningsbehörigheten. Däremot påverkar lagstiftningstekniken hur vi använder vår självstyrelse, vilket bör beaktas.

6.2 Lagstiftningsprocessen i korthet

6.2.1 De olika stegen

Hur en typisk, men förenklad lagstiftningsprocess ser ut:

1. Den berörda avdelningen gör en utredning eller lagstiftningspromemoria som sedan processas politiskt (genom överläggning och vid behov även inom regeringsblocket)
2. Om politiskt grönt ljus ges går förslaget vidare till lagberedningen → utformar själva lagförslaget
3. Ny överläggning för att stämma av innehållet
4. Utkastet till lagförslag skickas på remissrunda i samhället
5. Landskapsregeringen skickar förslaget till lagtinget
6. Remissdebatt, utskottsbehandling, 1:a behandling, 2:a behandling i lagtinget
7. Lagstiftningskontroll
8. Ikraftträdande

6.2.2 Inofficiella lagstiftningsprogram

Officiella lagstiftningsprogram upprättas inte i landskapsregeringen. Det finns däremot en inofficiell förteckning på initierade, och av annan orsak väckta och nedtecknade, ärenden som är aktuella hos lagberedningen. Lantrådet och lagberedningschefen har återkommande diskussioner om dessa ärenden och deras prioriteringsordning.

Landskapsregeringen är lagtingets viktigaste uppdragsgivare och avger årligen ca 50 förslag till parlamentet.

6.3 Inledningen på en lagstiftningsprocess

Orsaken till att en beredning av ett författningsärende sätts i gång är i huvudsak förändringar i det åländska samhället som påkallar ett behov av författningsändringar, EU-rättsakter som förutsätter lagstiftningsåtgärder samt förändringar i rikslagstiftning som får effekt även på den åländska rättsordningen eller annars initierar ett regleringsbehov även på Åland.

Hur en författningsprocess börjar kan ske på lite olika sätt, men huvudspåren kan anses vara följande:

- Utredningsarbetet har ursprungligen initierats av landskapsregeringen för att genomföra det landskapsregeringen vill åstadkomma, exempelvis det som uttryckts i regeringsprogrammet. Initiativ till att sätta i gång en lagberedning är ofta resultatet av en utredning på en avdelning.
- En lagstiftningsprocess kan även startas upp på initiativ av en ansvarig minister, inklusive berörd tjänsteman, baserat på bakomliggande information, undersökning och beredning.
- EU-bestämmelser, förverkligandet av landskapsbudgeten samt initiativ från lagtinget, myndigheter och intresseorganisationer samt domstolsutslag kan förutsätta att en beredning sätts i gång.

I samtliga fall förutsätts dock att ansvarig minister är införstådd med beredningen. Den efterföljande lagberedningen sker därför också i samverkan med ansvarig minister.

6.4 Utredning och lagstiftningspromemoria

För att ett lagstiftningsförslag ska vara av bra kvalitet behöver en eventuell lagstiftningsändring eller ny lagstiftning vara väl underbyggd. En större utredningsgrupp kan tillsättas. Där kan avdelningstjänstemän men även lagberedare och ministrar ingå. Vid behov kan även externa sakkunniga kallas till utredningsarbetet. I arbetsgruppen utreds vad som behöver göras och hur det bör göras och det utmynnar sedan i en lagstiftningspromemoria. För mindre lagstiftningsärenden kan en lagstiftningspromemoria skrivas utan vidare utredning.

Två [LagPM](#) har tagits fram som hjälpmedel för hur ett initiativ kan väckas hos lagberedningen och landskapsregeringen.

LagPM nr 1 är en checklista för ny lagstiftning och mall för lagstiftningspromemorior. Enligt denna PM ska en lagstiftningspromemoria innehålla bakgrunden till behovet av ny lagstiftning, en beskrivning av det huvudsakliga innehållet, förslagets konsekvenser (exempelvis konsekvenser för ekonomi, miljö, jämställdhet,

barn m.m.), lagstiftningsbehörigheten och hur konsekvenserna av lagstiftningen ska följas upp. Denna ska följas för att se till att inte andra, mer ändamålsenliga styrningsmedel förpassas.

LagPM nr 2 är en checklista för den politiska styrningen för att tillgodose effektiv användning av de resurser som finns för lagstiftningsarbetet. Eftersom de resurser som lagberedningen och förvaltningen i övrigt har till sitt förfogande är begränsande är det viktigt att redan i tidigt skede av lagstiftningsprocessen, helst redan innan ett projekt sätts i gång, noggrant kartlägga behoven, förutsättningarna och möjligheterna till förändringar i den åländska rättsordningen. Samtidigt är värt att notera att mer omfattande reformer oftast fordrar mer resurser och tid än vad som först kan uppskattas vara fallet. Större reformer bör påbörjas redan i början på en mandatperiod för att få ett mer ändamålsenligt slutresultat.

När behövlig utredning och promemoria har avklarats hålls en överläggning. Efter att enighet nåtts vid överläggningen ankommer det på den ansvariga ministern att ta upp ärendet för eventuella behövliga diskussioner med grupperna och då begära klartecken. En och samma ledamot sköter således kontakten med samtliga grupper.

6.5 Lagberedningen

Lagberedningen är fristående från landskapsregeringens allmänna förvaltning, men fungerar i princip som en egen avdelning. Verksamheten vid lagberedningen regleras av landskapslagen (1972:13) om lagberedningen och landskapsförordningen (1998:121) om lagberedningen. Lagberedningen utformar författningsförslag på uppdrag av landskapsregeringen. Enligt 2 § landskapslagen om lagberedningen kan landskapsregeringen även ge annan enhet än lagberedningen i uppdrag att bereda författningsförslag. Förslagen föredras av den minister som ansvarar för det sakområde som berörs i förslaget. Lagberedningen jobbar därför i nära samarbete med ministrarna i landskapsregeringen, men även de avdelningar inom den allmänna förvaltningen som berörs.

Lag- eller annat författningsförslag som lagberedningschefen anser är av särskild betydelse skall innan det föredras för landskapsregeringen undergå granskning i laggranskningsnämnden. Även landskapsregeringen kan hänskjuta lag- eller författningsförslag till laggranskningsnämnden. Laggranskningsnämnden ska särskilt undersöka om ett lagförslag skulle överskrida lagtingets lagstiftningsbehörighet och om en landskapsförordning eller ett beslut av landskapsregeringen skulle överskrida landskapsregeringens förvaltningskompetens.

Landskapsregeringen tar baserat på lagberedningens förslag beslut i plenum om att skicka lagförslaget till lagtinget.

6.6 Behandlingen i lagtinget

Lagtingsordningen för Åland (2011:97) och arbetsordningen för Ålands lagting (2015:87) styr lagtingets arbete. De flesta ärenden i lagtinget behandlas både i plenum och i ett utskott. Alla lagtingsärenden tas först upp för kännedom och behandlas sedan i plenum, i en så kallad remissdebatt, där lagtingsledamöterna diskuterar ärendet. Därefter remitteras eller sänds i stort sett alla ärenden, utom vissa meddelanden, i enlighet med talmanskonferensens förslag till ett utskott för behandling. Landskapsregeringens lag- och budgetförslag,

presidentens framställningar, ledamöternas motioner och medborgarinitiativ måste alltid behandlas av ett utskott innan de kan behandlas i plenum.

Vid utskottsbehandlingen har utskotten möjlighet att höra sakkunniga, i regel hörs åtminstone den ansvariga ministern och de ansvariga tjänstemännen. Utskottsbehandlingen sker bakom stängda dörrar och är alltså inte offentlig. Då behandlingen i ett utskott är klar formulerar utskottet sitt beslut i ett betänkande (som är offentligt) som behandlas i plenum.

Om ärendet gäller ett lagförslag eller ett internationellt fördrag ska beslutet fattas vid två olika behandlingar i plenum. Vid den första behandlingen är en allmän diskussion tillåten. När diskussionen är avslutad fattas ett beslut om förslaget. Om det till exempel är fråga om en landskapslag fattar lagtinget ett beslut om hur den ska se ut. Avgörande beslut i ärenden gällande internationella fördrag och i lagärenden fattas vid en andra behandling då lagtinget bara kan ta ställning till att godkänna förslaget såsom det utformades i den första behandlingen eller helt förkasta det. Lagtinget kan också besluta att återremittera till utskottet. Behandlingen avbryts då och fortsätter vid senare plenum.

Om ärendet gäller annat än lagärenden eller internationella fördrag skickas ärendet också till utskott efter en remissdebatt, men det avgörande beslutet fattas sedan direkt på basen av utskottets betänkande. Den här behandlingen kallas enda behandling.

Generellt fattas beslut i lagtinget med enkel majoritet. Vid lika röstetal avgör talmannens röst utom vid val då det blir lottning. I fråga om självstyrelselagen, jordförvärvslagen, hembygdsrättslagen, lagtingsordningen, landskapslagen om rösträtt och valbarhet i kommunalval och landskapslagen om Ålands landskapsregering krävs dock kvalificerad majoritet, alltså två tredjedelar av de avgivna rösterna.

Lantrådet och ministrarna har rätt att närvara och delta i debatten i lagtingets plenum enligt 40 § lagtingsordningen. Landskapsregeringen kan närsomhelst återta ett lagförslag eller ett meddelande på samma sätt som det initierats. De lagtingsärenden som inte slutbehandlats då lagtinget upplöses i samband med val förfaller.

6.7 Lagstiftningskontroll av Finlands president

För att en landskapslag ska kunna träda i kraft krävs, enligt 19 § i självstyrelselagen, att republikens president genom lagstiftningskontroll (bereds av justitieministeriet) inte inom fyra månader efter att lagtinget antagit en landskapslag förordnar att lagen ska förfalla i sin helhet (veto). Presidenten kan besluta att en landskapslag ska förfalla som helhet eller delvis, exempelvis en paragraf eller ett moment. Innan ärendet föredras för presidenten ska *Ålandsdelegationen* avge ett utlåtande och i vissa fall ska även högsta domstolen göra det. Ålandsdelegationen är ett organ bestående av fem ledamöter: landshövdingen är delegationens ordförande, två ledamöter utses av statsrådet och två av lagtinget.

Presidenten har vetorätt gentemot de åländska lagarna om de

1. innebär en överskridning av landskapets behörighetsområde eller
2. strider mot rikets yttre eller inre säkerhet.

Presidenten kan alltså inte förordna att en lag helt eller delvis ska förfalla av politiska skäl.

Innan presidenten lägger in sitt veto måste utlåtande även inhämtas av högsta domstolen. I praktiken är högsta domstolens utlåtanden mycket viktiga då presidenten historiskt endast avvikit från högsta domstolens utlåtande tre gånger under självstyrelsens historia.

6.8 Finlands grundlag

Den samlade rättsliga grund som Ålands autonomi vilar på kan beskrivas som en ytterst komplicerad juridisk ram för det politiska, administrativa och rättsliga beslutsfattandet på Åland. Utöver Ålands folkrättsliga dimension tillför nämligen även den konstitutionella helheten ett antal utmaningar. Finlands grundlag är gällande rätt även på Åland. Till följd av självstyrelsen är dock delar av grundlagen inte relevant för Ålands vidkommande. Några saker som måste beaktas är dock exempelvis grundlagens rättighetsstadga, reglerna om domstolarnas självständighet och legalitetsprincipen. Dessa måste beaktas av både lagstiftare och rättstillämpare på Åland. Vissa oklarheter finns i förhållandet mellan självstyrelselagen och grundlagen, men dessa utreds inom ramen för den pågående självstyrelselagsrevisionen.

6.9 Landskapsregeringens förordningar

Befogenheten att utfärda förordningar i angelägenheter som hör till landskapets behörighet tillkommer landskapsregeringen enligt 21 § självstyrelselagen. Det krävs dock ett bemyndigande från lagtinget genom en landskapslag. Bemyndigandet framkommer således av olika speciallagar. Vissa saker måste dock regleras i lag: bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter samt om frågor som enligt grundlagen eller självstyrelselagen i övrigt ska regleras i lag. Förordningar ska enligt 10b § 2 punkten landskapslagen om Ålands landskapsregering beslutas av landskapsregeringen vid sammanträde.

6.10 Hur man läser lag

Alla lagar har ett ÅFS-nummer, alltså en identifieringskod i Ålands författningssamling. Detta anges som ÅFS XXXX:XX (årtal:nummer) om det är fråga om en ny författning, ÅFS XXXX/XX (årtal/nummer) om det är fråga om en ändring av en befintlig författning. Lagar måste läsas i sitt sammanhang: det räcker inte alltid med att bara läsa en paragraf, utan det finns ofta definitionsparagrafer och portalparagrafer som påverkar innehållet i hela lagen. Därutöver finns det rättspraxis som formar den gällande rätten. Dessutom är det ofta nödvändigt att gå tillbaka till förarbetena och där utläsa syfte, motivering och kontext för att förstå en paragrafs verkliga innebörd. Förarbetena inkluderar landskapsregeringens lagförslag med detaljmotivering och lagtingsutskottets betänkande. Landskapsregeringens lagförslag kallades tidigare landskapsregeringens framställningar. Förarbetena finns i lagtingets bibliotek och på [lagtingets hemsida](#). En tryckt lagbok ges ut, men den blir relativt fort utdaterad. För uppdaterad lagstiftning finns [Ålex](#).

I förordningar kan sedan förtydliganden eller detaljlagstiftning finnas.

7 Ålands internationella verksamhet

7.1 Behörighet gällande internationella förhållanden

Utrikespolitik är enligt 27 § självstyrelselagen rikets lagstiftningsbehörighet. Enligt punkterna 4 och 12 är förhållandet till utländska makter med beaktande av bestämmelserna i 9 och 9 a kap samt utrikeshandeln rikets behörighet. Åland har vissa möjligheter att delta i det internationella samarbetet, och deltar främst genom Europeiska unionen och Nordiska rådet samt Nordiska ministerrådet.

Landskapsregeringen skall enligt 58 § 2 mom. självstyrelselagen underrättas om förhandlingar angående fördrag och andra internationella förpliktelser i fråga om angelägenheter som faller inom Ålands behörighet. Om det lämpligen kan ske ska landskapsregeringen också underrättas i fråga om angelägenheter som faller inom Ålands behörighet. Om särskilda skäl finns ska landskapsregeringen även ges tillfälle att delta i dessa förhandlingar. Enligt 59 § självstyrelselagen träder ett fördrag eller annan internationell förpliktelse som innehåller en bestämmelse som faller inom Ålands behörighet i kraft i landskapet endast om lagtinget ger sitt bifall till den författning genom vilken bestämmelsen sätts i kraft.

I den fysiska lagboken finns en förteckning över relevanta internationella avtal som har ingåtts av finländska staten med lagtingets bifall.

7.2 Externpolitiska meddelandet

Landskapsregeringen ska i början av varje år överlämna ett externpolitiskt meddelande till lagtinget. Meddelandet innehåller en redogörelse av landskapsregeringens externpolitiska prioriteringar för kommande år samt hur verksamheten såg ut det gångna året. Det som främst ska behandlas är Europeiska unionen, Nordiska ministerrådet samt övriga externa samarbeten. Självstyrelsepolitiska nämnden ger ett betänkande om meddelandet och lagtinget fattar beslut om ärendet.

7.3 Europeiska unionen

Det finns en handbok om EU framtagen av enheten för rättsliga och internationella frågor. Handboken är en mer djupgående genomgång av hanteringen av EU-ärenden i förvaltningen.

7.3.1 Europeiska unionens institutioner

Europeiska rådet (EU-toppmötet)

Europeiska rådet består av medlemsstaternas stats- och regeringschefer samt Europeiska rådets ordförande och kommissionens ordförande. Det kallas även för "EU-toppmötet". Finland företräds således av statsministern. Unionens höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik deltar även i arbetet. Europeiska rådets ordförande väljs för en period på två och ett halvt år och ordförandens mandat kan förnyas en gång.

Europeiska rådet styr EU:s verksamhet bland annat genom att fastställa unionens gemensamma politiska riktlinjer, prioriteringar och strategier. Europeiska rådet är inte en lagstiftande institution. Europeiska rådet fattar sina beslut med konsensus, om inte något annat bestäms särskilt i EU-fördragen. Europeiska rådets möten hålls i regel två gånger i halvåret. Under de senaste årens olika kriser har det dessutom funnits behov

av att ordna flera extra och inofficiella möten per år. De beslut som antas är alltså riktlinjer i stora drag för de mål som ska ställas upp, de åtgärder som ska vidtas och de tidsplaner som ska eftersträvas. Exempel på riktlinjer gäller den Ekonomiska och monetära unionen, migrationen, klimatpolitiken samt utrikes- och säkerhetspolitiken. Europeiska rådet deltar också i den årliga processen för den europeiska planeringsterminen.

Europeiska unionens råd (ministerrådet)

Europeiska unionens råd är den lagstiftande institutionen i EU som företräder medlemsstaternas regeringar. Ordförandeskapet i rådet roterar varje halvår. Ordförandemedlemsstaten deltar i en trio med två andra medlemsstater för att få en kontinuitet i arbetet. De tre länderna sätter upp långsiktiga mål och arbetar fram ett gemensamt program med de ämnen och viktiga frågor som rådet ska ta upp under en 18-månadersperiod. Ordförandelandet organiserar arbetet i rådet, i alla de 250-300 kommittéer och arbetsgrupper som ingår. Ordförandelandet företräder också rådet i kontakterna med de andra EU-institutionerna, speciellt Europaparlamentet och kommissionen.

Arbetet i rådet sker i olika nivåer. I arbetsgrupperna sitter tjänstemän från de ständiga representationerna. I Coreper I och II företräds medlemsstaterna av de ständiga representanterna och deras biträdande ständiga representanter. Den ständiga representanten är så kallad "EU-ambassadör" och är beskickningschef vid den ständiga representationen i Bryssel. I ministerrådet företräds medlemsstaterna av den minister som ansvarar för det politikområde som ska diskuteras. Rådet har tio olika grupperingar, så kallade rådskonstellationer, för olika politiska områden. Det innebär att flera ministrar kan delta per medlemsstat, men endast en minister åt gången företräder medlemsstaten i förhandlingssalen.

Rådets främsta roll är att förhandla och anta lagstiftning samt budget tillsammans med Europaparlamentet. Rådet fastställer och samordnar unionens politik och inom vissa områden även medlemsstaternas. Rådets möten är offentliga när ministrarna sammanträder i egenskap av lagstiftare. Annars är rådets möten inte öppna för allmänheten.

Rådet fattar största delen av lagstiftningen med kvalificerad majoritet. I rådet innebär kvalificerad majoritet att förslaget måste stödas av minst 55 % av rådets medlemmar som företräder minst 65 % av EU:s befolkning. Detta innebär i praktiken minst 15 av de 27 medlemsstaterna. Vissa beslut kräver dock enhällighet. I rådet förekommer formella omröstningar ytterst sällan. Att avstå från att rösta hindrar inte rådet från att fatta ett beslut som förutsätter enhällighet, men vid omröstning med kvalificerad majoritet innebär det i praktiken samma sak som att rösta emot.

Europaparlamentet

Europaparlamentet består av max 751 ledamöter (MEP, meppar). Under perioden 2024-2029 består parlamentet av 720 ledamöter, varav Finland har 15 stycken. Ledamöterna väljs genom direkta val för en femårsperiod. Europaparlamentets främsta roll är att förhandla och anta lagstiftning samt budget tillsammans med rådet. Idag är Europaparlamentet en av de två jämlika lagstiftarna tillsammans med rådet inom merparten av lagstiftningsområdena. Europaparlamentet kan också föreslå lagstiftning till kommissionen. Europaparlamentet utövar även den parlamentariska kontrollen över Europeiska kommissionen.

Europeiska kommissionen

Den Europeiska kommissionen ska arbeta för unionens gemensamma bästa. Kommissionen består av 27 kommissionärer, en från varje medlemsstat. Efter varje EU-val väljs en ny kommission. Ordföranden för kommissionen väljs av Europaparlamentet, på förslag från Europeiska rådet. Europeiska rådet lägger fram ett nytt förslag om den kandidat som rådet har föreslagit inte godkänns av parlamentet. Europaparlamentet måste sedan också godkänna hela kommissionen, med alla 27 kommissionärer, som helhet. Förutom kommissionärerna avser kommissionen även hela institutionen och dess drygt 30 000 anställda.

Kommissionen har initiativrätt till EU:s lagstiftningsförfarande. Det är således främst kommissionen som lägger fram utkast till lagstiftningsförslag. Kommissionen är också med under lagstiftningsens gång och kan också dra tillbaka lagförslaget under hela lagstiftningsprocessen. Kommissionen övervakar att EU-fördragen och EU:s lagstiftning efterföljs och tillämpas korrekt. Kommissionen kan starta ett överträdelseförfarande mot en medlemsstat om den anser att lagstiftning eller beslut inte efterföljs. Detta gäller även Åland. Det är formellt sett Finland som är den svarande parten om kommissionen väljer att ta ett ärende till EU-domstolen.

7.3.2 Ålandsprotokollet – Ålands unika EU-undantag

När Finland förberedde sin ansökan om medlemskap i EU framfördes önskemål om vissa undantag från åländsk sida. Syftet var att säkra både den framtida utvecklingen av Ålands självstyrelse och den åländska ekonomins utvecklingsförutsättningar. Förhandlingarna mellan Finland och Europeiska unionen resulterade i ett anslutningsfördrag där Åland till stora delar fick gehör för sina önskemål. Ålands särställning gentemot EU:s regelverk regleras i det så kallade Ålandsprotokollet och är fogat till Finlands anslutningsfördrag. Protokollet kan inte ändras av EU:s vanliga lagstiftning, utan alla EU:s medlemsstater måste medverka vid en ändring – inklusive Finland. I Ålandsprotokollets inledning hänvisas till Ålands ställning enligt internationell rätt vilken inkluderar autonomin, demilitariseringen och neutraliseringen. Ålands ställning bekräftades även i Lissabonfördraget genom artikel 355.4 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

Enligt Ålandsprotokollet ska EU-medlemskapet inte hindra att de åländska reglerna om krav på hembygdsrätt för jordförvärv, etableringsrätt och rätt att tillhandahålla tjänster på Åland fortsättningsvis tillämpas. Detta innebär således undantag från exempelvis etableringsfriheten i artikel 49–55 och rätten att tillhandahålla tjänster i artikel 56–62 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Dessa undantag tolkas som en standstill-klausul. Det betyder att det inte får införas ytterligare inskränkningar eller begränsningar i rätten för fysiska personer utan hembygdsrätt eller juridiska personer att förvärva och inneha fast egendom samt att etablera sig i landskapet utöver de som gällde 1 januari 1994.

Territoriet Åland ska också betraktas som ett så kallat tredje land som står utanför tillämpningen av EU:s harmoniseringsdirektiv gällande indirekt beskattning. Undantaget möjliggjorde skattefri försäljning i den åländska fartygstrafiken och flygtrafiken även efter det att den i övrigt försvann inom EU år 1999. Syftet med skatteundantaget är uttryckligen att den åländska ekonomin också i framtiden skall vara livskraftig.

Till skatteundantaget hör även en så kallad säkerhetsklausul i artikel 2.b som gör det möjligt för EU att vidta motåtgärder ifall undantaget inte längre framstår som berättigat. Om kommissionen skulle finna att det inte längre är motiverat att behålla skatteundantaget ska kommissionen ge rådet ändamålsenliga förslag som rådet ska ta ställning till.

I övrigt ska EU-rätten gälla på Åland på samma sätt som i Finland och i de andra medlemsstaterna.

7.3.3 Ålands representation i EU (Bryssel)

Under enheten för rättsliga och internationella frågor vid Regeringskansliet finns ett utsänt ministerråd som arbetar från både Mariehamn och Bryssel. Ministerrådet jobbar i Bryssel vid Finlands ständiga representation vid EU och dennes främsta uppgift är att informera landskapsregeringen om arbetet vid EU:s institutioner, bevaka relevanta lagstiftningsförfaranden och arbeta för att säkerställa att åländska intressen tas till vara. Särskild bevakning sker på rådets möten, där allmänheten inte har insyn i förhandlingarna innan lagstiftningsärenden är uppe i ministerrådet.

Målsättningarna för representationen sätts av landskapsregeringens årliga externpolitiska meddelande. Representationen ansvarar även för åländska besök till Bryssel, och att bistå beslutsfattare och ålänningar med information om EU-aktuella frågor. Ministerrådet representerar också Åland i relevanta nätverk i Bryssel.

7.3.4 EU-arbetet för Ålands del

EU-medlemskapet innebär att EU-organen utövar en del av den behörighet som enligt självstyrelselagen hör till Åland. Detta är från åländskt håll knepigt i och med att Åland inte deltar direkt i EU-samarbetet, varken genom rådet eller Europaparlamentet. Landskapsregeringen deltar i den nationella beredningen av EU-ärenden, om behörigheten i ärendet hör till Ålands lagstiftningsbehörighet eller om ärendet annars har *särskild betydelse* för Åland. I kapitel 9 a i självstyrelselagen föreskrivs om Ålands påverkansmöjligheter och ställning i beredningen av EU-ärenden. Statsrådet har också fattat ett principbeslut i saken. Principbeslutet har tillämpats alltsedan år 2009 med stöd av ett beslut som respektive regering har fattat om detta.

Det behöriga ministeriet i Finland ansvarar för att landskapsregeringen blir informerad om beredningen av EU-ärenden och ska höra den åländska ståndpunkten. Ministeriet ska sträva efter att samordna Ålands och Finlands ståndpunkter.

Åland har enligt självstyrelselagen 59a § 1 mom. rätt att få sin ståndpunkt framförd om Ålands och rikets ståndpunkter inte kan samordnas när Finland framför sina ställningstaganden vid EU:s institutioner. Detta innebär att när något hör till landskapets behörighet kan landskapsregeringen kräva att Ålands ståndpunkt ska föras fram vid rådsförhandlingarna, exempelvis vid Corepermöten eller ministerrådet.

7.3.5 Regionkommittén

Europeiska regionkommittén är ett rådgivande organ som ska bedöma EU:s lagstiftning och politik ur ett regionalt och lokalt perspektiv. Kommittén består av 329 ledamöter och 329 suppleanter från samtliga 27 medlemsländer, som alla är folkvalda på regional eller lokal nivå. Åland innehar en av Finland nio platser i regionkommittén. Europeiska unionens råd utnämner officiellt ledamöterna på förslag av medlemsstaterna.

Regionkommittén måste rådfrågas i alla faser av lagstiftningsprocessen, men är ett rådgivande organ och yttrandena är inte bindande. Regionkommittén sammanträder i Bryssel sex gånger per år och lägger fram yttranden om lagförslag samt resolutioner för åtgärder från EU.

7.4 Åland i det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet består av två delar. Det Nordiska ministerrådet och det Nordiska rådet. Samarbetet regleras i det så kallade [Helsingforsavtalet](#).

Nordiska rådet

Nordiska rådet är ett parlamentarikersamarbete vars medlemmar representerar alla åtta nordiska parlament. Sammanlagt består det nordiska rådet av 87 medlemmar. Ålands lagting deltar med två medlemmar, med rösträtt, och två ersättare.

Nordiska ministerrådet

Det nordiska ministerrådet är ett samarbete mellan de nordiska ländernas 8 regeringar. Landskapsregeringen deltar således i samarbetet. Nordiska ministerrådet organiseras i 12 stycken ministerråd. Till varje ministerråd finns en så kallad ämbetsmannakommitté. Ämbetsmannakommittéerna består av nationella tjänstemän. Dessa tjänstemän fungerar som ministerrådets ställföreträdare och förbereder och följer upp ärenden.

Ålands, Färöarnas och Grönlands möjligheter att delta i ministerrådets samarbete beskrivs närmare i arbetsgruppsbetänkande från år 2007, benämnt "[Ålandsdokumentet](#)". Här beskrivs även deltagandet i olika nordiska organ och arbetsgrupper under de olika ministerråden och ämbetsmannakommittéerna. Även här har Åland rätt att delta. Eftersom landskapsregeringens resurser att delta ofta är små görs en prioritering om deltagandet i dessa.

Nordiska samarbetsministrarna

Regeringssamarbetet koordineras av de nordiska samarbetsministrarna, som på statsministrarnas uppdrag svarar för samordningen av det nordiska regeringssamarbetet. Samarbetsministrarna utgör ledningen för det nordiska regeringssamarbetet och fattar beslut av policykaraktär. Beslut skall vara enhälliga för att genomföras. I regel håller samarbetsministrarna 4-5 möten om året, under ledning av samarbetsministern från ordförandelandet. Ordförandeskapet i ministerrådet alternerar mellan de nordiska länderna och byts varje kalenderår. Bland landskapsregeringens ministrar utses en till samarbetsminister för Åland. De nordiska samarbetsministrarna assisteras av den nordiska samarbetskommittén (NSK).

Åland, Färöarna och Grönland har inte rösträtt i ministerrådet men har i övrigt rätt att delta på samma sätt som länderna. I praktiken har betydelsen av avsaknad av rösträtt ingen betydelse eftersom röstning sällan eller aldrig förekommer. I det fall ministerrådet skulle fatta beslut som skulle binda länderna så krävs det att landskapsregeringen formellt fattar beslut om att ansluta sig till detta för att det även ska bli bindande för landskapsregeringen, se artikel 63 2 mom. i Helsingforsavtalet. Eftersom beslut i nordiska ministerrådet sällan binder länderna på ett sådant sätt att de blir förpliktade att göra något är det sällan som detta blir aktuellt.

Ålands delegation i Nordiska rådet

Årligen i januari månad utser landskapsregeringen bland sina ministrar sina representanter till Ålands delegation i Nordiska rådet. Tillsammans med lagtingets medlemmar och ersättare i Nordiska rådet utgör dessa Ålands delegation i Nordiska rådet. Delegationen träffas regelbundet för att diskutera aktuella nordiska

frågor. Ålands delaktighet bestäms även genom landskapslag (1984:25) om Ålands representation i Nordiska rådet.

7.5 UNESCO

Sedan november 2021 är Åland associerad medlem i Unesco (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur. Samarbetets syfte är att skapa fred genom ökat samarbete mellan medlemsländerna inom utbildning, vetenskap, kultur och kommunikation/information. Ålands egen Unesco-kommitté som har till uppgift att utarbeta förslag till Unesco-strategi för Åland och bistå landskapsregeringen i Unesco-arbetet. Landskapsregeringen kan hänskjuta frågor som gäller internationellt arbete inom Unescos verksamhetsområden till kommittén och kommittén kan representera Åland i Unescos generalförsamlingar och förvaltningsorgan samt möten och rådpläderingar.

Åland har ingen permanent nationell kommission då åländsk lagstiftning än så länge saknas för att tillsätta en sådan.

7.6 Ålands representation i Helsingfors

Ålands representation i Helsingfors är Ålands landskapsregerings representationskontor i övriga Finland och är en del av stabsenheten vid regeringskansliet. På representationen arbetar en representant och en specialsakkunnig i Ålandsfrågor. Verksamhetens syfte är att verka proaktivt inom de politikområden som ligger inom både riksdagens och lagtingets lagstiftningsbehörighet. Därutöver verkar kontoret för att skapa och upprätthålla goda relationer mellan Åland och övriga Finland samt stärka kännedomen om Åland hos såväl beslutsfattare som opinionsbildare.

Till representationens verksamhetsuppgifter hör bland annat att bistå Ålands landskapsregering och Ålands lagting med kontakterna med Finlands riksdag och regering, statliga och andra myndigheter samt intresseorganisationer i Finland. Ålands representation i Helsingfors ska främja och arrangera besök till Åland i olika former samt arrangerar seminarier och andra informations- och diskussionstillfällen.

8 Kommunikation

8.1 Syfte

Kommunikationen från landskapsregeringen har som syfte att främja en fungerande demokrati och öppenhet i förvaltningens och beslutsfattandets verksamhet samt att förmedla korrekt information. Kommunikationsstrategin finns att tillgå på [intranätet](#) och är landskapsregeringens plattform och vägledning gällande kommunikation. Det finns även en kriskommunikationsplan som är viktigt att känna till. [Allmänna förvaltningens värdegrund](#) är utgångspunkten för hur kommunikationen utformas. Värdegrundens tre förhållningssätt är öppenhet, jämlikhet och professionalism.

Målsättningen är att landskapsregeringen ska ha beredskap att aktivt, korrekt, snabbt och tillgängligt informera om sitt arbete och presentera beslut och åtgärder i deras praktiska, politiska och historiska sammanhang, både internt och externt. Trovärdighet, öppenhet samt ärlighet är viktigt för den som kommunicerar och språk samt innehåll ska vara lättillgängligt och lättförståeligt. Det är också viktigt att anpassa innehållet och kommunikationsstilen efter målgruppen.

8.2 Ansvarsfördelning

Det finns en anställd som specialsakkunnig i kommunikation, med ett övergripande och samordnande ansvar för intern och extern kommunikation samt varumärke. Specialsakkunnig i kommunikation kan bistå både ministrar och tjänstemän med att informera om beslut och annat som berör regeringen och förvaltningen, informera om vad sker hos Åland landskapsregering, utformning av pressmeddelanden och generell rådgivning om kommunikationsrelaterade frågor. Om det gäller större frågor kopplat till både kommunikation och varumärke är det också bra att vända sig till den specialsakkunnige. Den specialsakkunnige har också ett pressansvar och är den övergripande länken till media, bland annat i form av kontaktpunkten med lokalmedia genom nätverket *Ålands journalister*. Vidare inkluderar denna funktions ansvarsområden medieutbildning, bildbank och PR-relaterade events utanför Åland.

Kommunikationen inom förvaltningen är decentraliserad, vilket betyder att alla i organisationen är delaktiga i arbetet och därmed skyldiga att ansvara för kommunikationen inom sitt eget område. Kommunikationsansvaret i förvaltningen vilar i specifika frågor på *den ansvariga ministern* och *beredande tjänstemannen*. Förvaltningschefen och avdelningscheferna har ett övergripande ansvar för sina områden. Det finns på avdelningarna således många som sköter kommunikationen för landskapet. Den ansvarige ministern/tjänstemannen (här behövs ofta en dialog mellan minister och tjänsteman) bör vid varje beslut eller annan åtgärd bedöma om ärendet bör kommuniceras internt eller/och externt och förbereda detta.

Gällande politiska beslut och ställningstaganden som görs i landskapsregeringens namn hanteras kommunikationen alltid tillsammans med förvaltningen och ska i första hand publiceras i landskapsregeringens namn för att därefter också kunna delas på exempelvis enskild politikers sociala medier. När landskapsregeringens mallar och mejladresser används kommunicerar man i landskapsregeringens namn, vilket måste beaktas. Partipolitiska initiativ sker alltså via respektive partikansli och bör tydligt särskiljas från landskapsregeringens kommunikation.

8.3 Presskonferenser och pressmeddelanden

Presskonferenser sker i konferensrummet Marhällan i lagtingshuset. Om presskonferens ska ordnas är det viktigt att boka pressrum och tekniker i god tid samt att informera media i god tid. Att ha framförhållning i kommunikationen med media hjälper att effektivt få ut informationen som presskonferensen har som syfte att förmedla. Ibland är det svårt att ha framförhållning när något ärende är brådskande, men genom att ge en ungefärlig tidsram till media och kommunicera när tidsramen ändras kan man ändå förbereda presskåren på att något är på gång.

Ett pressmeddelande ska vara klart och tydligt utformat, budskapet ska framgå helst redan av rubriken. Använd landskapsregeringens mall för pressmeddelanden som finns i en gemensam mapp på servern samt intranätet. Ett pressmeddelande skickas bäst ut tidigt på morgonen, samt helst måndag till torsdag. På så sätt har redaktionerna möjlighet att beakta nyheten då dagens arbete planeras och resurserna fortfarande fördelas.

För närmare information om hur presskonferenser går till och ordnas samt hur pressmeddelanden utformas och skickas, se [intranätet](#).

8.4 Kommunikationskanaler

Regeringen.ax är landskapsregeringens och förvaltningens huvudsakliga kommunikationskanal externt. Där finns allmän information, pressmeddelanden, olika handlingar, landskapsregeringens protokoll samt övrig information.

I tillägg används sociala media. Landskapsregeringen finns på Facebook, Instagram och LinkedIn. På Facebook samt Instagram finns ett centralt konto, men också konton för olika byråer och specifika ämnen. En YouTube-kanal finns också, men denna är främst ett verktyg för att publicera videor som sedan länkas ut via andra kanaler.

Landskapsregeringen har en e-postgrupp genom vilken man når redaktioner och frilansjournalister som är verksamma på Åland, men även de personer inom förvaltningen som kan publicera på våra egna websidor. Mottagarlistan kan och bör anpassas efter innehåll. Fråga specialsakkunnig i kommunikation eller ministersekreteraren för mer information om e-postgruppen (inklusive e-postadress).

Internt är, förutom e-post, intranätet och Microsoft Teams de främsta kommunikationsmedlen. Dessa är bra att bekanta sig med. På intranätet informeras om aktuella händelser och Teams har många bra funktioner för bland annat samarbete i "team" samt samtalsfunktion direkt i applikationen.

9 Skötseln av ministeruppdraget

9.1 Praktisk information och rutiner

9.1.1 Internetsidor

Allmän information, olika handlingar, landskapsregeringens protokoll samt övrig information finns på landskapsregeringens hemsida www.regeringen.ax.

Landskapsregeringen har även en intern webbsida, intranätet <http://intranet.regeringen.ax>. På intranätet finns mycket information att tillgå för fördjupad förståelse för det som behandlas i denna handbok. Bland annat berörs ärendeberedning, jäv, offentlighetslagstiftningen, budget, budgetuppföljning, policys och styrdokument. Landskapsregeringens policydokument och regelverk gäller även den politiskt tillsatta landskapsregeringen. På intranätet finns även exempelvis landskapsregeringens interna telefonkatalog.

På lagtinget hemsida www.lagtinget.ax finns alla lagtingshandlingar och föredragningslistor för lagtingets plenum samt förarbeten.

Uppdaterad åländsk lagstiftning finns på Ålex <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alex>. Den finländska motsvarigheten för finländsk lagstiftning är Finlex <https://www.finlex.fi/sv/>.

9.1.2 Telefoner och annan teknisk utrustning

Medlem av landskapsregeringen har rätt till fri telefonförmån som beskattas som naturaförmån. Övrig kommunikationsutrustning som dator och läsplatta kan fås enligt vad uppdraget kräver. Det är viktigt att säkerhetsansvisningarna följs vid användandet av teknisk utrustning. Information om digital säkerhet och [informationssäkerhet](#) finns på intranätet. IT-förvaltningsansvarige bistår med information av användning av samt införskaffningen av teknisk utrustning. ÅDA är tillgängliga för teknisk support. Vid brådskande problem under kontorstider, ring telefonnummer (018) 12 900.

Lantrådets fasta telefon är kopplad direkt till ministersekreteraren medan de övriga ministrarnas fasta telefoner är inställda så de kopplas till ministersekreteraren om ingen svarar efter tre signaler.

9.1.3 Kalender

Det är bra om ministrarna skriver in sina inbokade möten och program i sina Outlook-kalendrar. Ministersekreteraren kan gå in och redigera ministrarnas kalendrar för att på bästa sätt serva både ministrarna och allmänheten.

9.1.4 Mötesrum

Allmänna mötesrum, även auditoriet Sälskär i lagtinget, kan bokas av alla via Outlook. Ministrarna har dock även ett eget konferensrum som heter Bogskär, placerat mitt emot landskapsregeringens plenisal. Bogskär är reserverat för möten där någon av ministrarna deltar. Bokning av Bogskär sker också i Outlook, men endast de med behörighet, inklusive ministrarna, kan boka rummet. Övriga kan boka via ministersekreteraren.

9.1.5 Nycklar, taggar och ID-bricka

Nycklar, taggar och ID-bricka kvitteras ut från receptionen på våning 2. Taggarna programmeras med personlig kod så att åtkomst till huset även kan ske på kvällar och helger. ID-brickorna ska bäras synligt av alla anställda och besökare. Om nycklar, taggar eller ID-brickan tappas bort ska växeln genast kontaktas.

9.1.6 Besöksrutiner (besöksbrickor)

Vid besök i landskapsregeringens lokaler ska besökarna registreras i receptionen och därefter synligt bära sina besöksbrickor. Alla som inte har ett personkort/ID-bricka från landskapsregeringen eller annan betrodd organisation som landskapsregeringen beslutat om ska betraktas som besökare och bära besöksbrickor. Det här innebär till exempel att även släktingar och andra närstående behöver ha besöksbrickor och att deras besök ska registreras. Besökarna får inte lämnas ensamma under besöket och den som är värd ansvarar för att besökare åtföljs under hela sitt besök, även vid utgång. Besökare ska inte ledas in i situationer där de kan se eller höra sekretessbelagd information, utan möten sker i första hand i konferensrum.

9.1.7 Post

All post, även e-post, som inkommer till landskapsregeringen öppnas och handhas först av registraturen. Registraturen avgör om ärendet ska registreras och om det ska skickas till någon för kännedom. Detta skapar trygghet och ger nödvändig rättssäkerhet. Post till ministrarna läggs i respektive ministers postlåda utanför ministersekreterarens arbetsrum. Det är på var och ens ansvar att se till att handlingar och e-post som lämnats till en minister vidarebefordras till registratorskontoret.

Avdelningarna/enheterna har pärmar för respektive minister som innehåller handlingar som ska undertecknas av ministern så fort som möjligt. Dessa pärmar skickas mellan ministern och avdelningen/enheten. Föredragningar och beslut som fattats vid landskapsregeringens sammanträde ska undertecknas av både lantrådet och den föredragande ministern.

Var uppmärksam på att all skriftlig kommunikation, med få undantag, omfattas av offentlighetslagstiftningen. Vad gäller e-post ska denna registreras och arkiveras om den hör till ett ärende.

9.2 Representationsuppdrag

9.2.1 Tjänsteresor

Ministersekreteraren bokar alla tjänsteresor och hotellrum åt landskapsregeringens ministrar och konterar räkningarna. Huvudregeln är att ministrar alltid medföljs av en tjänsteman under tjänsteresor. Det är bra att förbereda väl inför besöket och fundera över relevanta diskussionsämnen utifrån syftet med resan.

Ministrarna är berättigade att erhålla reseersättning samt dagtraktamenten enligt samma regler som landskapets tjänstemän i reseklass I. Det är ministersekreteraren som skriver och ersätter reseräkningarna. Lämna in samtliga kvitton, meddela när resan påbörjats och avslutats samt hur många måltider som ingått. Ett helt dagtraktamente reduceras till ett halvt om man får två varma måltider. Ett partiellt dagtraktamente reduceras till en fjärdedels om man fått en varm måltid.

9.2.2 Inkommande besök

Ministersekreteraren skickar inbjudningar, bokar, gör upp och verkställer alla program då en minister står som värd för besöket. Besök förläggs i regel till vardagar och anordnas under 1-2 dagar. Om gästen är en minister/politiker står någon i den politiska ledningen värd och kostnaderna belastar lantrådets/regeringen representationsanslag. Om gästen är en tjänsteman är landskapsregeringens motsvarande tjänsteman värd. Då görs programmet upp och verkställs av avdelningen eller enheten, som också belastas av kostnaderna för besöket. Representation förutsätter att gästen/gästerna är utifrån, det vill säga intern representation räknas inte. Kostnader för sällskapsliv av privat natur, personlig gästfrihet och liknande är inte representation. Återkommande representation mot samma person och representation i hemmet bör därför undvikas.

Gustaf Erikson-villan (GE-villan) förvaltas av landskapet och Mariehamns stad gemensamt och kan användas för representation. För att GE-villan ska behålla sin karaktär av museihem förutsätts att besöken och bjudningarna ska vara av måttfullhet. Endast representation som ligger inom talmannens, lantrådets samt förvaltningschefens verksamhetsområden får förekomma.

Borgstugan i Kastelholms slott utnyttjas gratis för representation för lagtinget och landskapsregeringen. Borgstugan kan hyras för privata tillställningar, men privata bokningar kan annulleras senast två veckor innan om landskapet behöver borgstugan för officiell representation.

Även vid besök ska ministern följas av en tjänsteman. Det är viktigt att ha en nära dialog med ministersekreteraren och den åtföljande tjänstemannen för att få ett lyckat besök. Det är även bra att förbereda inför besöket, fundera över syftet samt relevanta diskussionsämnen för besöket.

Säkerhetsrutiner finns vid vissa besök, vilket kan kräva koordination med andra myndigheter.

Flaggning sker i huvudregel endast för besökare som innehar politiska ställningar, även om undantag kan göras. Flaggningen sköts av vaktmästeriet och bestämmelser om flaggning har utarbetats av en arbetsgrupp.

9.2.3 Protokollsregler

Vid alla representationsuppdrag som minister representerar ministern Åland. Med detta erfordras att särskilda protokollsregler, internationellt accepterade och erkända etikettsregler tillämpas. Detta inkluderar passlig klädsel efter tillfälle samt uppförandekoder. Enhetschefen vid stabsenheten och ministersekreteraren ger mer information om protokollsreglerna vid behov.

Antalet representanter från värden ska stå i proportion till antalet gäster, det bör inte vara fler värdar än gäster. Undantag kan göras beroende på gästens dignitet, exempelvis vid statsministerbesök.

9.2.4 Ministrars och tjänstemäns olika roller vid besök

Vid besök ska som huvudregel alltid en tjänsteman medfölja. Ofta vid besök och tjänsteresor har gästen eller värden från motpartens sida flertalet tjänstemän med sig. Från landskapsregeringens sida är det för det mesta endast en tjänsteman som närvarar. Tjänstemännen är som bekant opolitiska och är med för att ge besöket viss formalitet. Tjänstemannen ska vid representation främst yttra sig på ministerns uppmaning och även gå

steget bakom ministern. Då besöket är kopplat till olika ärenden är det kutym att den beredande tjänstemannen deltar.

9.2.5 Representationspengen

Arvodeskommissionen som tillsätts av lagtinget beslutar om den ersättning för representationskostnader som kan tillkomma lantrådet. Till lantrådet utbetalas enligt senaste beslutet ersättning för representationskostnader om 7 200 euro per år. Ersättningen är beskattningsbar och utbetalas en gång per månad med 1/12-del. Lantrådet förfogar fritt över medlen.

9.3 Kostnader

Ministersekreteraren konterar räkningar och fakturor via det elektroniska fakturahanteringsprogrammet *Rillion*. Detta gäller kostnader för resor och representation med mera. Räkningarna skickas till respektive minister elektroniskt för godkännande. Efter godkännande skickas det till finansavdelningen för betalning. Det är önskvärt att fakturorna hanteras så fort som möjligt.

9.4 Bilar

Vaktmästeriet har hand om landskapets bilar och är ansvariga chaufförer. Det finns bilar som är till endast för landskapsregeringen och lagtingets presidium. Vid representationsuppdrag och besök ordnar ministersekreteraren bil och chaufför genom vaktmästeriet. Vid frågor eller arrangemang, kontakta ministersekreteraren.

Det finns även en elbil som är tillgänglig för alla vid landskapsregeringens förvaltning som kan bokas via kalendern, på samma sätt som man bokar ett mötesrum i Outlook.

9.5 Hot, hat och trakasserier

Om du blir utsatt för hot, hat eller trakasserier ska du omedelbart rapportera det till förvaltningschefen.

9.6 Arvode, pension och andra förmåner

Medlemmar i landskapsregeringen får arvode och ersättningar månadsvis i efterskott enligt 5 § landskapslag (1985:17) om arvode för medlem av Ålands landskapsregering (2010/8).

Enligt landskapslag (2015:25) om lagtingsledamöternas arvoden och kostnadsersättningar ska arvode till en ledamot i landskapsregeringen utgå för den tid som uppdraget i landskapsregeringen varar. Arvodet ska vara av sådan storlek att uppdraget som ledamot kan skötas på ett behörigt sätt.

Enligt senaste beslutet från arvodeskommissionen ska landskapsregeringen erhålla ett arvode baserat på det årliga grundarvodet för lagtingsledamöterna multiplicerat med en koefficient. Grundarvodet är för nuvarande 58 800 euro och koefficienten är 2,20 för lantrådet, 1,95 för vice lantrådet och 1,85 för övriga medlemmar av landskapsregeringen.

Arvodeskommissionen prövar före den 1 november varje år om det har skett sådana förändringar som ger anledning till justeringar av ovanstående arvoden, kostnadsersättningar och övriga förmåner.

Resersättningar till medlem av landskapsregeringen betalas i enlighet med vad som avtalas och föreskrivs för landskapets tjänstemän. En olycksfallsförsäkring tecknas i enlighet med vad som föreskrivs för landskapets tjänstemän. Alla anställda vid Ålands landskapsregeringen omfattas av en olycksfallsförsäkring och en grupplivförsäkring. Vid olycksfall i arbetet ska en skadeanmälan göras till försäkringsbolaget, Ömsen, som sedan ersätter kostnader i samband med olycksfallet. Försäkringen ersätter den anställde och arbetsgivaren för kostnader som uppkommer till följd av arbetsolycksfall eller yrkessjukdom.

Medlem av landskapsregeringen har rätt till hälso- och sjukvård på motsvarande villkor som landskapets tjänstemän samt får på motsvarande villkor som de anställda i landskapsregeringens allmänna förvaltning delta i friskvård. Förutom lagstadgad förebyggande företagshälsovård har landskapsanställda även möjlighet till kostnadsfri sjukvård på allmänläkarnivå hos vår företagshälsovård Cityläkarna Ab. Personalen vid allmänna förvaltningen, får subventionerad motion och friskvård till ett värde av 20 euro per månad eller 250 euro per år, varav 50 euro kan användas på kulturaktiviteter. Friskvård.ax används, som är Postens friskvårdskoncept för åländska arbetsgivare. Friskvårdsförmånen delas ut i två omgångar, 150 euro på våren (jan-juni) och 100 euro (juli-dec) på hösten. Personalen vid Ålands landskapsregering får möjlighet till subventionerad massage som förebyggande hälsovård till ett värde av 120 euro per år. Arbetsgivaren subventionerar max 30 euro per behandling i förebyggande syfte. Subventionen betalas via ditt personliga friskvårdskonto eller med massagekuponger.

Pensionen för landskapsregeringen bestäms enligt landskapslag (2010:7) om pensionsskydd för ledamöter av lagtinget och landskapsregeringen.

Vid frågor om ersättningar och pension kan man vända sig till avtals- och pensionsbyrån på landskapsregeringen.

9.7 Ledighet

Landskapsregeringen ministrar har enligt 2 § landskapslagen om arvode för medlem av Ålands landskapsregering rätt till semester under 24 vardagar mellan 1 juni och 30 september samt sex vardagar under annan tid. Det finns inga särskilda regler om vinterförlängning, antal tjänsteår eller liknande. När uppdraget avslutas förfaller eventuellt outtagna semesterdagar.

Under semestertider ska alltid en minister ha jour och vara tillgänglig. Jourveckor brukar fördelas på ministrarna under sommaren.

Bilagor

Länkar till relevant lagstiftning

[Självstyrelselagen \(1991:71\) för Åland](#)

[Jordförvärvslag \(1975:7\) för Åland \(1991/72\)](#)

[Landskapslag \(1971:42\) om Ålands landskapsregering \(2008/11\)](#)

[Lagtingsordningen för Åland \(2011:97\)](#)

[Arbetsordning för Ålands lagting \(2015:87\)](#)

[Förvaltningslag \(2008:9\) för landskapet Åland](#)

[Landskapslag \(1998:70\) om Ålands landskapsregerings allmänna förvaltning \(2006/91\)](#)

[Landskapsförordning \(2023:131\) om landskapsregeringens allmänna förvaltning](#)

[Landskapslag \(1975:58\) om ärendenas handläggning i landskapsregeringen \(2008/12\)](#)

[Landskapslag \(2012:69\) om landskapets finansförvaltning](#)

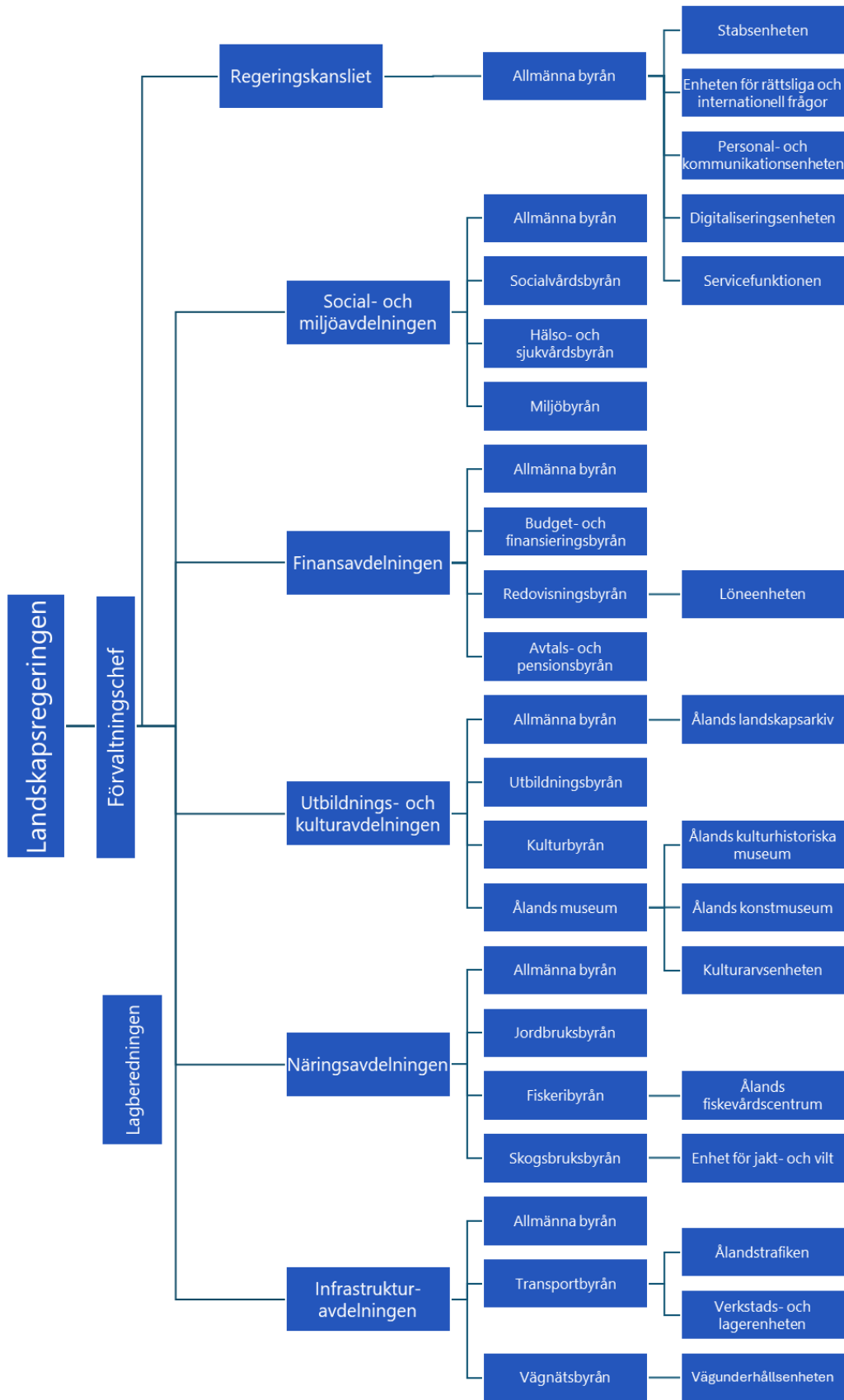
[Offentlighetslag \(2021:79\) för Åland](#)

[Landskapslag \(2015:99\) om åländsk hembygdsrätt](#)

[Landskapslag \(1996:47\) om rätt att utöva näring](#)

[Landskapslag \(1985:17\) om arvode för medlem av Ålands landskapsregering \(2010/8\)](#)

Organisationsschema för den allmänna förvaltningen

Organisationsschema över underlydande myndigheter

